

ЈОВИЦА ЂУРЂИЋ КАЈСИЈЕ ЗА ХАНУ

Тело ти моје, роботице, а руке холови,
Они брја воде мј којих невиности зраче,
Ушатав мај у твои сетова, збојна крутице,
Ор швот рало мени се у швеси мрочи.

Тером: м главно ти илети палови,
У швоти мимичама отбурис сурте дрема,
Морјуј срп у швоту швоти рони,
За швоту швоти швоти швоти швоти.

Тело ти моје, роботице, а у швоту швоту
Диво мала швотице ралених швотице,
Има швотице у швоту, има швотице у швоту

Ор швотице кората и ор швотице швотице
Ти би сад швотице, мала моја, швотице швотице
Зрака мј швотице, мј швотице швотице.

ЈОВИЦА БУРЂИЋ

КАЈСИЈЕ ЗА ХАНУ

BOOKLAND - БЕОГРАД

2015.

4

*Девојчица маслиначијих очију,
Која крај мене ко љазела мину,
Имала је можда и очи доје воде
И косу необично дују и фину*

*Ил' њо беху зрна љрожђа незрела,
Сјај који не може да се оише.
Каг љодине одлеће као љише –
Ни у шља сиуран нисам више.*

1

ПРОЛЕЋЕ

У рано пролеће округла крошња кајсије с прекрасним белим цветовима личи на раскошни букет. Толико је уочљива и нежна да свако радо застане и баци поглед на њу. Тада изгледа као да се и сама кочоперно испрси и жели показати у свој својој лепоти.

Она преко ноћи од обичног стабла постаје љупка принцеза. Загледана у плаветнило воде као да не мари за још велики снег на врху планине иза себе. Цвет кајсије означава крај зиме и почетак пролећа.

Та слика, као и ранијих година, појавила се изненада једног јутра испред наше куће на травњаку и врту који сасвим благо пада према мору, одмах ту испод њега. Цветови се расцветају пре него што избију листови, бели и нежни, а при дну и с вањске стране ружичасти.

„На латинском њено име значи драгоцена и припада фамилији ружа”, рекао је отац када је посадио то мало стабло. „Колевка јој је Кина и тамо расте више од четири хиљаде година.”

Отац је знао и могао да држи читаво предавање о кајсији. И не само о њој, него и о свим осталим воћкама у врту. Он их је све сам и посадио као мала крхка стабла и неговао све године док нису стасала у прави насад. Да је врт мало већи, сигурно би их било више. Овако, ту је десетак стабала брижно бираних и чуваних. Много је пажње уложено у њихов живот и само отац може с таквом љубављу гајити воћке. Он је ту страст према воћу понео из завичаја где је деда имао велики воћњак. На врт сва права полаже само мајка и нико не сме да се меша у њене замисли и у оно што одлучи. Она пажљиво уређује гредице у које сеје и сади разно поврће и цвеће, кога има чак и зими. Нарочито су лепе и добре главице црвеног радича које и за време хладних дана користимо за салату.

Две клупе од кованог гвожђа, са широким храстовим летвама на седишту и наслону, и истим таквим столом у сеници затвореној зидовима с две стране, налазе се одмах испред куће према мору, одакле пуца отворени поглед преко крошњи патуљастих воћака, све тамо до суседних острва. Унутра у сеници су и велики роштиљ и судопер.

Средином врта, од клупа на којима често седимо до зида према води, кривуда уска стаза посута ситним облацима. И то је очево дело. Сваки тај бели облук он је брижљиво бирао и скупљао на мору и у торби обешеној преко рамена доносио

кући уграђујући их у стазу. Требало му је много времена да је заврши. Личи на стару калдрму са изгладаним камењем.

Десно од клупа је кућица за птице на дрвеном стубу. На вишњи је често о канап обешен комад сланине на који долећу сенице, косови и друге птице да је кљуцају. Зими и у још прохладне дане, којима је скоро пролеће тек мало удахнуло топлоте, то је за њих драгоцену храну коју им дарује наша мајка.

Имамо и један роштиљ подаље од куће и њега користимо само повремено, када је топлије. Обично отац наложи ватру, а мајка ставља и пази на месо или рибу док се пече. Она није задовољна како би то чинио отац или било ко други. Била је сигурна да сама ради најбоље. Ми бисмо тада седели на високом зиду уз море и посматрали пролазнике који уз жамор шетају стазом. Отац памти када стазе уз море није било. Изградили су је док смо ми били сасвим мали, док још нисмо живели у кући поред мора, повезујући на тај начин насеља лево и десно. Негде су морали да је усецају дубоко у стене, а по негде да граде и мостиће како би премостили мале увале или канале усечене у обалу. Сада је она километрима дуга и врло интересантна за шетњу.

С леве стране врта и наше куће је уско степениште које се тридесетак метара спушта до мора, типична приморска кала, делећи нашу кућу од куће фамилије Хас, Давида Хаса, која ту није жи-

вела када смо се ми доселили. С десне стране је зид и кућа Јозићевих. С друге стране куће, северно, супротно од мора пружа се улица с дрворедом липа и кестенова.

***

Тихо је. Још помало прохладно, с ведрим небом и шкртим сунцем чије се зраке златасто љескају површином мора.

– Шта гледаш? – тргнуо ме очев глас.

– Кајсију, ноћас се сасвим расцветала...

– Ове године је баш поранила – додао је с тихом зебњом. – Осећам да сваке године процвета све раније.

– И мени се чини – одговорио сам.

– По једној древној јерменској легенди, кајсија некада није давала плодове – започео је поново причу отац, заборављајући да сам је од њега чуо већ неколико пута, што му се често дешавало. Али не марим и пуштам да је исприча поново, по ко зна који пут.

Он је много читао и памтио, писао песме и приче, и увек био спреман да исприча понеку zgodну причицу везану за сваки догађај о коме би се разговарало. Почињао је када се нико томе не би надао. А причао је топло и занимљиво, чинило се помало одсутно, као да гледа у даљину. Мајка се понекад знала побунити и прекидати га: „То си нам

већ причао сто пута!” Али отац се није дао збунити: „Па шта?” и настављао што нама деци није сметало. Знали смо ток и крај, али би прича, ма о чему да се ради, увек поново била лепа и занимљива. Савки пут је звучала друкчије и, можда, с малим додатком.

– Када је земљу напала немилосрдна страна војска, донето је наређење да се посече све дрвеће које не доноси плод – наставио је да говори отац седајући на клупу. – Једна прелепа девојка била је заљубљена у кајсију. Волела је да седи под њеном крошњом, нарочито док је била пуна цветова. Када је чула шта ће се десити с њом, пожелела је да последњу ноћ, пре него што буде посечена, проведе под њеном расцветалом круном... И тако је девојка легла крај дрвета, наслонила главу на земљу и целе ноћи неутешно плакала. А када се ујутро пробудила, имала је шта да види: гране њеног дрвета биле су препуне округлих, румених плодова. Мирис воћа ширио се наоколо. Њени плодови били су румени и нежни као девојачко лице. Тако је дрво кајсије било спасено и опстало је до данас. Зато се често и може чути да неко каже - има лице нежно као кајсија.

Отац је умео заиста лепо да прича. Начинио је потом неколико корака по земљи и застао. Гледао је ведро у мала стабла. Влати свиленасте траве остале су полегнуте показујући његов траг.

– Време је да помало почнем с уређивањем врта – рекао је подижући поглед на танке гранчице вишње а затим кајсије. – Не знам куда је кајсија тако поранила. Зашто јој се толико жури...?

Стајали смо још неко време у врту гледајући острва у даљини, плаветнило воде и галебове који су се стропоштавали према некој рибарској бродници. Њихови крикови одзвањали су морем реметећи пријатну тишину.

– Време је да почнем... – није довршио отац реченицу, мислећи на почетак радова у врту, одлазећи лагано према кући.

ЖЕЉА ЗВАНА КУЋА

Нема ништа лепше од тихог шума мора, онда када је његова површина мирна и када као да се љуљушка у свом сну, лагано запљускујући обалу, ситни шљунак и песак, помичући га на махове, при чему каменчићи код сваког додира и најмањег таласа зазвоне као бисери. Ни када вас дању сунце благо милује, дарујући вас сјајем и уносећи радост у вашу душу. Тај шум мора годинама ме је успављивао и будио, говорио неке речи, чини ми се, само мени разумљиве. Храбрио и давао снаге да схватим да је све пролазно и да свему, и лепом и ружном, дође крај.

Али, када је човек стално поред њега, као да заборави на сву ту лепоту. Једноставно се навикне на сваки детаљ и звук, постане несвестан све те чаролије која блешти сјајем и плаветнилом, као да заборави да се диви, док га оно успављује и буди. Као да заборави да послушкује шта му оно говори.

У време када се наша породица доселила у кућу поред мора у којој сада живимо, једног пролећног дана, сви смо били пресрећни. А срећа је дошла

изненада, преко ноћи, када су даљњи рођаци неочекивано оцу понудили да је купи због њиховог одласка у Аустралију. Они нису живели у њој, на неки начин им је била вишак и нису је одржавали. Продавали су још и неке грађевинске парцеле, ауто, намештај, све што се није могло понети у ту далеку земљу. Отац је тих дана стално био у грчу. Желео је кућу а није имао новаца да је купи. Данима је с мајком изгарао у тој жељи и правио разне планове и комбинације и сваки пут би дошли до закључка да су жеље огромне а могућности мале. На врхунцу усхићења, када се чинило да је излаз коначно нађен, да ће кућа напокон бити купљена, када смо се као опијени већ видели у њој, одједном би искрснуо неки нови проблем и тај занос, свих нас, би спласнуо. Настала би дубока тишина. Мајка и отац би седели за столом подбочених лица, обореног погледа на сто и папире, а сестра Ана и ја бисмо их само гледали, помало тужни.

– Можда је тако и боље – говорио је отац. – Кућа је запуштена и тражи многа улагања, а ми то не бисмо могли.

Мајка би извесно време остајала нема, као да размишља, а онда би подигла главу, погледала оца и утешно додавала неке речи охрабрења, као:

– Али, таква прилика се ретко указује и тешко пропушта. Осим тога, ти имаш златне руке и мало-помало бисмо је уредили.

– Знам, Валерија. Али шта да радимо? За наш стан једва да бисмо добили половину потребног новца. Банка нам на основу наших примања не би дала кредит за другу половину. Како год окренемо, недостаје нам најмање четвртина износа.

– А да их молиш да нас за један део сачекају на дужи рок.

– Једино то – сложио се отац.

Тако је некако и било. Након извесног времена, пошто су прошли јесен и зима, то време које смо посветили уређењу онога што је најважније, у рано пролеће с првим топлијим данима, доселили смо у нашу кућу.

Када смо први пут крочили у њу, долазећи да је разгледамо и упознамо се с њеним садржајем, пре него што смо је касније делимично уредили, њена унутрашњост изгледала је још лошије од спољашности. Чинило се да су само зидови чврсти и здрави, а све остало да је у стању пропадања. Мајка и отац су блистали од среће, а Ана и ја тада нисмо ни разумели много. Сва та разбацана старудија, прашина, паучина и неуредне просторије нису нам сметали. Зидови су се љуспали, подови пропадали под ногама, испуцале таванице су зјапиле као да ће сваког часа да се сруше, плави полуотворени прозори били су у јадном стању, разбијених стакала, са дрвенаријом избледелом на сунцу и напола тру-

лом, распалих жалузина, раскриљена врата која се не дају затворити, књиге и старе новине које ветар витла на промаји...

Кућа је имала подрум испод целе површине, приземље и спрат, са високим таваном који се по очевим речима лако могао преуредити за још један стан. Ишли смо од просторије до просторије, од подрума који је на очево задовољство и изненађење био сув, без влаге, високе таванице, с решеткама на прозорима од кованог гвожђа. Мајка се одушевила старим креденцом и лепим керамичким врчем у њему, отац резбареним писаћим столом са седам ладица, чију је површину брисао дланом са сјајем у очима. Већ сам замишљао како га уређује и уноси у собу, седи за њим и пише. Било је ту још неке старудије, стара писаћа машина, столарска клупа, алати... Миш који је протрчао испред наших ногу уплашио је Ану и мајку и уз цику су истрчале ван, а отац и ја смо се весело насмејали.

Ани и мени се највише свидело све оно што је било око куће, дрвеће, не баш уредан травњак, камени зидови и море надхват руке, сва та весела игра светлости и боја. Нисмо могли да се надивимо тој лепоти и отвореном погледу преко мора до удаљених острва у даљини, а иза нас и куће високој зеленој планини. Било је то нешто ново у односу на наш стан с периферије суседног већег града, скученог и заклоњеног околним зградама. Одједном ту

су ширина, простор, зеленило, непрегледна површина воде, мир и слобода.

У приземљу, на који смо се попели вањским степеништем, ситуација је била знатно боља, а на спрату на који смо продужили још боља. Собе на њему су имале високе прозоре и са полукругом према таваници. Деловали су лепо и с њих се пружао добар поглед на море. Кућа је имала два балкона са стране и већу терасу према мору, у приземљу и на спрату.

– Ово ће бити моја соба – узвикнула је Ана улазећи у једну од њих.

Предухитрила ме. Беше то најлепша соба, ако се изузме велики дневни боравак у приземљу, такође окренут према мору, са старим ложиштем, нешто што је наликовало примитивном камину.

– Не брините – додао је отац док смо били у дневном боравку. – Овде ћемо направити камин. Ту му је и место.

Морао сам се задовољити собом с леве стране која је била нешто већа и с мало лошијим погледом на море, јер је имала један полукружни део на коме је био и широки прозор кроз који се видела суседна кућа. Једна уска и висока стаклена врата са надсветлом лево водила су на пространи балкон, са кога се изласком на њега пружао такође добар поглед на море. Осим испуцалих таваница, унутрашњост соба на спрату била је у много бољем стању.

– Овде ћемо прво уредити собе за спавање и уселити се – закључио је отац.

Мајка се сложила с тим већ планирајући где ће се шта разместити.

– Надам се да бар овде нема мишева – додала је Ана осматрајући сваки угао и покушавајући да отвори заглављени прозор.

Отац је пришао лаганим кораком под којим је шкрипао паркет и помогао јој у томе.

– Овако се то отвара – објаснио је Ани.

Она се нагнула на прозор и од одушевљења само што није полетела, а затим је изашла на балкон где јој се придружила и мајка. Отац и ја смо наставили да разгледамо остале просторије, веће и мање, а онда смо се расклиматаним степеницама попели на таван. Дебеле дрвене греде покривене даскама испод црепа биле су у добром стању и отац је био веома задовољан. Иако је све то раније пре куповине добро погледао, сада је још једном све детаљније разгледао, а ја сам знао да у глави већ ствара планове за уређење куће.

– Мислим да ћемо степенице преместити у дневни боравак – рекао је док смо силазили. – Има доста места за њих, а када се направе од добре хростовине биће као украс. Осим тога, ова просторија која сада служи само за њих може се искористити за солидну оставу, будући да граничи с кухињом.

Обишли смо целу кућу, двориште, изашли лево кроз тешка врата од гвожђа и спустили се степеништем до мора. Предивно! Велике стене са уређеним заравнима за купаче, неколико увалица с песком, три палме и још неко велико дрвеће, уређена стаза за шетњу... Прошетали смо на једну, па на другу страну и сви у души осећали велико задовољство. Лево од нас видели смо велики град из кога смо се ускоро требали одселити и доћи овде у нашу кућу.

ОСТВАРЕЊЕ СНА

Уређењу куће смо приступили одмах чим смо преузели кључеве. Била је касна јесен, михољско лето, кад смо први пут дошли да радимо, у време кад је сунце губило снагу и променило своје место заласка, померајући се улево и сада залазећи у једном седлу између два брега на удаљеном и издуженом острву, далеко од високе планине где је иначе лети тонуло. Дуго смо стајали у дворишту, обилазили га, разгледали сваки део, дивећи се свему, али нисмо знали с чим пре почети. Чега год бисмо се дохватили чинило нам се да од тога не треба поћи. Као да има нешто друго с чим треба започети. С кожним рукавицама на рукама, у радним оделима, новим тачкама, разним алатом, чекали смо очеву одлуку шта да радимо. Али, отац није био тај који је преузео ту улогу, већ мајка која је била одлучна и пуна полета. Усправна, висока и лепа, пуна оптимизма и с осмехом који јој је стално титрао на лицу, у радном мантилу који јој је добро пристајао, једноставно је закључила:

– Почећемо са сакупљањем свега онога што не мислимо задржати. Скупљаћемо на једно место у врту и запалити.

– Тако је – без поговора је прихватио отац. – Децо, ви ћете носити лакше ствари. Ево овде! Ту ћемо их слагати.

Почели смо од подрума. Наши рођаци као да нису бацали ни једне новине и часопис који су купили. Све је то стајало на једној гомили. Било је ту многих ситница које заиста више нису служиле низашта. Износили смо их тако прашњаве с паучином на крај дворишта, према зиду уз море. Отац је креснуо шибицом и ватра се брзо распламсала, а ми смо и даље доносили и доносили ствари и додавали их на њу. Било је ту сломљених столица без једне или две ноге, сто који ни отац није желео поправити, расута бачва за вино, неке ствари за које нисам ни знао чему служе. Радили смо брзо и с вољом. Напросто се утркујући ко ће брже и више да уради.

И чим смо испразнили подрум од непотребних ствари, попрскали водом и уредно га почистили, блеснуо је друкчијем сјајем. Имали смо лепши преглед на цели простор који се сатојао од две одаје. Отац се смешкао и задовољно трљао браду.

– Ехе, коначно да и ја добијем своју личну радионицу – готово да је ускликнуо. – Овај столарски радни сто као да ми је сам Бог поклатио.

– Стеване! – рекла је мајка – има доста времена до тога. Чека нас милион пречих ствари.

– Вараш се, драга – није се слагао отац. – Одавде ће кретати све. Одмах ћу преселити сав алат који имам, а набавићу и нови.

За неколико дана отац је потпуно уредио ту просторију. Зидови су добили нови изглед, окречени, под избетониран, донесена два стара ормана за алат, на најдужем зиду постављена дуга полица од металних носача, затим плоча на којој су послани разни кључеви, пиле, одвијачи, ручне бушилице... Испод плоче је од четвртастих цеви направљен нови радни сто с металном плочом одозго, шкрипом, стоном бушилицом, ладицама, апаратом за варење, неколико кутија с безброј вијака, матица, свакаквих ситница које отац никада није бацао. Нека се нађе. Од вишка глава не боли, што се често показало исправним. Ко год би од очевих пријатеља дошао да нас посети донео му је на поклон неку алатку. Тако је радионица заиста добила све што је потребно и отац је задовољно рекао:

– То је то!

Потом смо уредили и остали део подрума, велику просторију у коју се улазило одмах из дворишта. Било је потребно изменити инсталације воде и струје. На под су постављене црвенкасте плочице. Један очев пријатељ с посла урадио је то бесплатно.

– То ти је мој поклон, пријатељу – рекао је за вечером. – Буди срећан у новој кући. У ствари, прави си срећковић. Мало се ко може похвалити оваквом кућом директно уз море.

Били смо свесни тога. Али, тада нисмо знали шта нас све чека.

Високи подрум је претворен у велику летњу кухињу. Како је димњак полазио из њега, отац је одмах набавио пећ на дрва. А у близини поставио и лежај. Од тада смо највећи део времена проводили у уређеној подрумској просторији, јер је била практична за све и излазила је одмах у врт.

– За одмарати старе кости – рекао је отац пипајући лежај, мада је тада имао само четрдесет две године и био у пуној снази, полетан и чио.

Површно уређење дворишта обавили смо веома брзо. Углавном смо све посклањали или бацили непотребно, очистили, подрезали зеленило, остављајући неке ствари за касније. Уређење просторија за усељење имало је предност.

Одлучено је да се уреди спрат на који смо желели да се уселимо, да се прескочи приземље и његово уређење остави за касније. Он је био у најбољем стању и захтевао је мање новаца за уређење. Е, ту су и поред свег очевог умећа требали разни мајстори. За њих није било доста новаца.

Ништа није ишло глатко и без проблема. Много смо се задуживали, поред свег дуга који смо већ

имали за отплату куће. Морали смо се одрицати многих ствари да би се купио неки део који је требало уградити у зидове, променити инсталације, изменити прозоре, остругати, поглетовати и окречити зидове, поставити паркете и плочице у купатилу и кухињи...

И док смо уз мајсторе који су радили, а углавном су то били очеви познаници или пријатељи који су пристајали да му обаве радове по нижим ценама, помажући у ономе што смо могли, упијали шкрте и млаке сунчеве зраке с мора, радост због усељења била је све већа и давала нам је снагу да много тога издржимо, да нам ништа не буде тешко.

Почетком пролећа, једног светлог јутра, стајали смо у врту загледи у морску плавет обрубљену линијом прозирне измаглице. Један галеб до опијености кружио је високо, а иза чамца који је повлачио црту водом брзо је нестајао бели траг пене. Рано сунце, светложуто у тој јутарњој тишини, умилно нас је миловало док смо чекали да последњи камион доведе наше преостале ствари. Погледима смо се опраштали од града у коме смо живели до тада и који смо у даљини издуженог уз обалу јасно видели испред наше нове куће. Свако од нас је помало жалио за нечим што смо тамо оставили, али и осећао задовољство што смо добили усељењем, што ћемо одсад живети у веома лепом туристичком месту, светлом као бисер. Истог дана у наш стан су усељавали нови станари и ми смо знали да је то коначан опроштај од њега.

Погледао сам према кући која се складно уклапала у зеленило – оивичена старим високим палмама и једним олисталим кестеном, и, сада, након што је посечено све оно што је било сувишно, учи-

нила ми се још лепшом; са старом фасадом, налик позлати, као још добростојећа дама, смешила нам се као и ми њој.

– Добро јутро! – зачули смо глас из суседног дворишта. – Добро нам дошли, суседи.

Сва осмехнута уз ограду стајала је бледуњава и крхка девојчица с косом боје лана и пегицама по лицу. Изгледала је доброћудно. Одмах сам помислио да је вероватно млађа од Ане и мене. „Како то да је досад нисам видео?” помислио сам. Видео сам раније нове суседе док смо радили на уређењу куће. Упознали смо се и знали смо њихова имена. И они су управо прилазили огради, водећи за руку дечачића од пет-шест година.

Пришли смо и ми сви скупа и сада нас је делила само стара ограда од кованог гвожђа, ољуштене бледозеленкасте боје коју је требало обновити. Наши родитељи и суседи су се већ добро познавали, јер су пре нас доста времена проводили радећи у кући док смо ми били у школи. Зато је и разговор текао спонтано и топло.

Катја, тако се звала девојчица, веома лако је започела разговор с Аном док сам ја стајао по страни држећи се за металну шипку и посматрајући је љубопитљиво. Њима је тај разговор текао лако, као да су се познавале одувек, а ја сам само слушао. Веома брзо сам сазнао да је ипак старија него што сам ми-

слио, јер су се Ана и она радосно насмејала кад се испоставило да су истих година.

Ускоро се у дворишту појавио камион са нашим стварима, па је разговор морао бити прекинут уз обећање да ћемо се брзо видети. Радници су истоварали мање делове намештаја и много кутија са најразличитијим ситницама, највише књигама. Када се камион измигољио на улицу, ми смо немо стајали под блеском сунчеве светлости, неодлучни да почнемо с уношењем.

Тада сам поново погледао и на кућу с леве стране, која је за разлику од уредне куће наших суседа с десна, била сва зарасла у подивљало зеленило и помислио како су све три приближно истог стила. Оне су раније припадале Италијанима коју су после рата отишли за Италију. Очито да у тој кући нико није живео. Деловала је помало тужно са чврсто затвореним жалузинама, у тишини, помало мистично.

– Па, драги моји, доста је сањарења – јавио се прво отац. – Прихватимо се посла, унесимо и распоредимо све ове ствари на њихово место.

– Ах – уздахнула је добродушно мајка. – Наша кућица, наша слободица. Вечерас ћемо први пут спавати у њој.

Лице јој је блистало а из очију светлуцао слатки осмех. Глас јој је био јасан као звоно. Била је у пуној снази и тај њен оптимизам све нас је очара-

вао, па смо пожурили да учинимо како је она хтела. Очева педантност нам је олакшавала рад, јер је на свакој кутији крупним словима било написао шта је унутра и у коју собу иде.

– То иде у твоју собу, Ана – говорила је мајка.
– А то у твоју – показивала ми је руком на понеку ситницу ван кутије или кутију.

Слушали смо је без поговора.

– Стеване, баш си шепртља – могли смо чути примедбу за оца, без злобе, онако више из неке љубави која је била разумљива само њима двома.

– Е, Валерија, имам и ја право на грешку – правдао се отац и одмах исправљао то у чему је погрешио. Из сваког његовог покрета видело се колико верује у њен истанчани укус, за ту практичност коју је поседовала и да за све нађе решење. И увек је то што би предузела испадало на добро, складно и лепо. Био је задовољан отац, а били смо и ми.

А она је сва срећна и полетна утрчавала и излазила из куће као пчелица. Њој је све било лако, ништа тешко. И завршавала је то хитро, без грешке. То чега би се прихватила брзо би налазило своје место, непогрешиво. Она је од ничега могла да створи нешто и да то личи, да има своју сврху. За разлику од ње, њена сестра, наша тета, била је успорена, без неких идеја и не превише воље. Две сестре, а тако различите. Да не поверујеш.

Већ око поднева ствари су биле унесене и распоређене по кући. И свако је од нас у својим собама имао понешто да премести, стави на боље место, да се диви простору и да се осећа срећно. Отац је још раније добио једну скрајнуту собу која је по дужини била двоструко дужа од ширине, али је њом био потпуно задовољан. Велики број књига ставио је на под уз зид, имајући намеру да за њих направи посебну полицу и да донесе стари сто из радионице који је већ био почео уређивати.

– Коначно да и ја имам своју радну собу – смешио се кад сам ушао. – Видећеш како ћу то ја само средити. И уопште ми не смета што је овако скрајнута. Као створена је за мене.

– Знаш ли нешто у вези с овом кућом лево од нас што је зарасла у зеленило? – упитах. – Чини ми се да нико не живи у њој.

– Не баш – рече отац. – Али комшија каже да је за продају.

– Свиђа ми се.

– Наша је лепша – рече самоуверено отац. – Видећеш тек када је потпуно уредимо. Највише ће коштати нова фасада. Имам многе идеје.

– Не сумњам – одговорих уз смешак. – Већ замишљам.

– Али, од свега – сав озарен као дете које добије најлепшу играчку отац додаде – најсрећнији сам због радионице. Без ње мало тога бих могао.

Онда ме је застајући, погледавши насмејан важно у очи, повукао за руку:

– Дођи да видиш!

Брзо смо се нашли у његовој радионици где је све одисало неким смисленим редом, прегледно и практично. На самом крају просторије отац повуче део старе цераде и сав озарен упирући прстом рече:

– Погледај!

Испред нас је стајао један нови циркулар за обраду дрвета на четири ноге, с већом радном површином и граничницима који су служили за рад. Сетих се да има ручни циркулар и таман када заустих да му то кажем он ме предухитри.

– Ти знаш колико муке имам с оним малим циркуларом. Никада ништа поштено да направим и одсечем. Ни најобичнију летвицу да правилно испилим. Ово је сасвим нешто друго... – није престајао да објашњава отац.

Гледао сам у ту машину обилазећи је и не схватајући у чему је њена вредност. Закључивао сам да оцу много значи и због тога сам и сам био задовољан због његове среће.

– Овим могу све. Да не поверујеш – настављао је. – Могу да направим чуда од дрвета.

Показивао ми је како намештањем граничника може да реже дрво и на најуже летвице, да реже под угловима и још неке захвате.

– И уопште није скуп – рече отац, а онда, окрећући се мени и с осмехом уносећи у лице, подижући десни кажипрст, као да прети, или моли за поверење, рече: – Да ниси рекао Валерији! Она не зна. Купио сам га на рате. Исплатиће се веома брзо.

– Схватиће – рекох кроз смех. – Кад чује звук одмах ће да сиђе.

– Е, тада ћу да се вадим. Шта могу. Било је јаче од мене. Док смо заједно одлазили у трговину, сваки пут сам као мачак око вруће каше обилазио око њега, али она није дозвољавала да га купим. Онда сам га крадом једног дана довезао и монтирао.

На сред радионице стајао је онај старински резбарени писаћи сто већ доброно очишћен. Сада је деловао помало јадно и док сам га гледао отац је то приметио.

– Ти не можеш ни да замислиш како ће блеснути када га потпуно довршим и лакирам. Биће као нов.

Онда је дланом лагано повлачио преко његове радне површине, бришући прашину, као да га милује.

– А мамин креденац? – упитих. – Њега још ниси почео уређивати.

Стајао је у углу и сада се и мени учинио веома леп.

– Чим ухватим мало времена уредићу га. Има право што није дозволила да га бацимо. Такве ствари треба ценити и чувати. Њега ћемо ставити овде доле у летњу кухињу и добро ће послужити.

Тада приметих глатке даске од храстовине, можда дебеле око пет центиметара, уредно сложене једна на другу и свака између раздвојена танком летвицом. Биле су прекривене, као да није желео да се виде. Одмах схватих да је и њих отац крадомице набавио и да чекају његову мајсторију. Ћутао сам обореног погледа и смешкајући се, схватајући колика је његова љубав да нешто ствара и да ће нас ускоро нечим изненадити.

Вратили смо се на спрат у дневни боравак где је убудуће требало да проводимо највише заједничког времена. Деловао је топло, уредно, с лепо распоређеним намештајем и завесама на прозорима. Кроз отворена врата за излаз на терасу видели смо и чули море. Када смо сели за велики округли сто и када је отац отворио боцу вина, утихнули смо и устрептали, као да смо тек тада схватили колика је наша срећа.

Још видим и памтим сва та лица прекривена широким осмесима. Тада сам мислио да је наша срећа бесконачна и да је ништа не може помутити.

МОЈ НОВИ ГРАД

Море је блескало под прахом сунчевих зрака тог недељног преподнева када сам одлучио да одем у још једну од веома дугих шетњи стазом уз море. Од када смо доселили у нову кућу чинио сам то често. И пре него што смо прешли у нови град, често смо Ана и ја аутобусом долазили у њега. Као у познатом туристичком месту у њему је увек било живо, и лети и зими, и увек је била добра забава, па су млади хрлили у диско клубове, на многобројне терасе, летњу позорницу или само шетњу по бујним парковима или променадом уз море. Остајали бисмо понекада све до задњег аутобуса пред поноћ када смо ипак морали да се вратимо. Стаза је повезивала неколико мањих места и одлучио сам да тог дана кренем према западу. Желео сам да детаљније упознам тај део. Намера ми је била да упознавање места следећих дана стално проширујем у концентичним круговима око града. Имао сам те недеље времена напретек и обећао сам мајци да ћу се вратити касније по подне и да ме тог дана не чекају

с ручком. Ипак ми је тутнула сендвич и бочицу воде.

Загасито морско плаветнило уз обалу, потпуна тишина, са тек понеким звуком који би допирао десно с цесте изнад реда кућа уз само море, птицама чија је песма нарочито у пролеће била жива, мирисом боровине, брнистре и другог биља коме нисам знао име, опијали су сва моја чула. Мимоишао бих се са тек понеким пролазником; заљубљеним паром, госпођом која је извела пса у шетњу, или задиханим тркачем који би у лаганом трку пројурио поред мене. Горе уз стрми брег, према високој планини, куда су се пеле и мировале лепе куће обрасле у зеленило, цветале су воћке у вртovima и свему давале неко необјашњиво спокојство.

Корачао сам лагано, застајкујући, на сваком кораку стално откривајући неки нови детаљ који би привукао моју пажњу. Одушевљавале су ме те лепо уређене куће, њихова архитектура, велике терасе, интересантне капије од кованог гвожђа, уређени зелени травњаци, обликовани зелени грмови, а и мале увалице са ситним песком, камене заравни, степенице до саме воде. Испочетка су ту били хотели, урбане туристичке виле, бунгалови, а касније све више приватних кућа, све лепша од лепше. Испред њих су биле веће и мање плаже, сада још без посетилаца. Корита барки извучених на обалу или неки спруд мировала су на сунцу чекајући да

их неко однесе или на лицу места поправи и освежи новим бојама. Галебови што у лету дотичу пену таласа, отимајући се, можда, за неку рибу, својим криковима нарушавали су ту прелепу тишину. Утонуте у светлост морске дубине мировале су крошње борова наднесене преко целе стазе, понегде све до изнад воде.

Застадох пред једном старом и обновљеном вилом да осмотрим бронзану скулптуру срне у скоку на травњаку испред ње. У ствари, нисам био баш сигуран да је то срна, јер је уметник поштујући слободу стварања у томе имао модернистички приступ. И док сам тако зурио у њу, дивећи се њеном покрету, стојала је само на задњим ногама, иза грма се појави плавокоси дечачић.

– Шта гледаш? – упита држећи у руци нешто што би требало личити на дрвени мач.

– Срну – одговорих. – Је ли то срна? Нисам потпуно сигуран да сам у праву.

– Јесте – одговори самоуверено. – То је направио мој отац.

– О! То значи да је он уметник.

– Да, он ради такве ствари. Свиђа ли ти се?

– Веома.

– Да сам већи и ја бих то умео.

– Свакако – рекох. – Једног дана можда и хоћеш.

– Свиђа ли ти се мој мач?

- Мач? – насмеших се. – То ти називаш мачем?
- Наравно. Сам сам га направио.
- Па и не личи баш на мач.
- Ти ћеш да ми кажеш!
- Ја бих могао да ти направим лепши и бољи.
- Стварно!?
- Да, могу кад хоћу – покушах да се нашалим. –
Кад сам био мањи и сам сам направио мачеве.
- Онда ми га направи – рече примичући се ближе огради. – Направи ми га одмах.
- Не могу одмах, али када будем други пут пролазио, могу ти га донети – одговорих мислећи како би ми и отац могао помоћи да испуним обећање.
- Нећеш слагати?
- Не. Ја никада не лажем.
- Милане! – зачусмо женски глас из дубине дворишта – Не иди никуда.
- Појави се плавокоса девојка нешто старија од мене, примичући се и сама огради. Била је босонога и у краткој хаљини. Помислих како је лепа гледајућу у њене лепо обликоване ноге.
- Он каже да ће ми направити мач – похвали се дечак.
- Девојка се осмехну.
- Ако не слаже – додаде дечак.
- Рекао сам ти, никада не лажем. Други пут када се упутим у шетњу донећу ти га.

– Нисам вас до сада виђала – рече девојка гледајући ме у лице.

– Недавно смо доселили ближе центру. Упутио сам се у шетњу крај мора. Да боље упознам место.

– Можеш тако километрима. Сада је све то уређено и сама често идем у том правцу. Свиђа ли ти се?

– Свакако. Лепо је.

Упознах се тада с Еленом, тако се звала девојка. Разговарајући још неколико тренутака и поздрављајући се, на одласку, још једном морадох обећати дечаку да га нећу преварити за мач.

Он ме дуго испраћао погледом пењући се на ограду. Мора да сам му се свидео, јер ми је неколико пута при одласку махнуо руком.

Наставио сам шетњу уз обалу напуштајући наше место и приближавајући се следећем насељу. И даље сам у даљини видео град из кога смо се доселили, сада прегледније и како се од мора пење у брда. Могао сам тачно да препознам поједине делове са солитерима, луку, творнички димњак. Тамо су остали моји другари, а овде тек треба да стекнем нове.

ДЕВОЈЧИЦА МАСЛИНАСАТИХ ОЧИЈУ

Једну прелепу девојчицу, као неким чудом, данима сам сусретао на истом пешачком прелазу; она с једне стране, ја с друге код семафора. Стајали бисмо неколико тренутака док се не укључи зелено, а онда пролазили једно поред другог. Гледао сам је криомице и занесено. Увек ми је било жао што то време за прелазак улице не траје дуже.

Имала је дугуљасто лице, кожу румену и нежну, равну и црну косу до испод струка и веома крупне очи боје зелене маслине, или, можда, боје зрна незрелог белог грожђа, језерске воде... нисам баш сигуран с чиме би их упоредио. Било је у њима неког чудног сјаја, дубине, могло би се рећи и помало сете када ме је погледала неколико пута. Једном ми се благо и осмехнула, а како и не би када док сам пролазио тај занесени поглед нисам могао сакрити. Такву необичну боју очију до тада а ни касније никада нисам видео. И то је оно што ме је посебно привукло. Зар може постојати и таква боја очију?, питао сам се.

Та ломна девојчица корачала је отмено, као да је на некој модној писти а не на улици и пешачкој зебри. Желео сам да тај тренутак траје бескрајно дуго, да се зелено светло не појављује тако брзо, али од тога није бивало ништа. Одједном би у супротним смеровима пешаци кренули и она би се брзо изгубила иза мојих леђа. Није имало смисла да се дискретно сваки пут окренем, што сам понекада ипак чинио, па сам продужавао даље још дуго памтећи њен лик и сваку црту лица као најлепшу слику, стално се питајући ко је она и како да је упознам.

Често сам тада био у друштву с Јеленом и Гашом, мојим новим друговима из разреда. Некако отприлике у исто време, на истом семафору где смо чекали да пређемо улицу и одемо у шетњу поред мора, појављивала би се и она – девојчица очију боје зелених маслина. Јелена, вражићак каква је само знала да буде, примећивала је мој поглед према тој девојчици и чим би се нашли на другој страни улице почињала је смешећи се да ме задиркује и удара у леђа.

– Хеј, лик! Пробуди се! Опет је нестала твоја чаробна вила.

Гаши спадалу само је то требало, наставио би као навијен да ме задиркује.

– Заљубио нам се Ромео као тетријев, онако платонски, на даљину.

– Оно што је истина и што и сама морам признати, мала је стварно лијепа – покушавала је Јелена да на неки начин ублажи своје раније боцкање. – Нисам љубоморна, али што јесте мора се рећи. Лијепа је као порцуланска луткица.

– Потрчи за њом, Ромео – церекао се Гашо. – Хајде, што чекаш!

– Препусти то сестри – говорила је Јелена. – Већ ћу ја сазнати ко је она.

То је трајало једно време, а онда је девојчица маслинастих очију изненада, као што се и појавила, нестала. Нисам је више виђао. Једноставно ми је све личило као да сам сањао. Можда је Јелена и покушавала сазнати ко је она, што сам стално прижељкивао да се деси, али сам сматрао да би било неумесно да је питам има ли какав траг. Напросто као да је и сама заборавила на своје обећање. Радије је с нама дечацима играла фудбал. Кратко ошишана, лепо развијена, живахна и увек насмејана и није се много разликовала од нас. Понекада је знала изненадити добром игром и издржљивошћу, неким вештим дриблингом над којим смо се ишчуђавали. А када би шутирајући постигла и погодак, застајали смо изненађени и стајали као покисле кокоши. Јелена би се заразно смејала и пљескала рукама, сама себи.

Девојчицу са пешачког прелаза нисам заборавио. Често сам знао помислити на њу и њене необ-

ичне очи. Оне су светлеле из даљине и чинило ми се како ме дозивају. А када би ми се и у сну приказала, насмешена и отворена, говорећи ми нешто што нисам разумео, посезао сам рукама да је дохватим, на што би се она измицала и удаљавала од мене. Као да није желела тај додир. Као да због нечега и није желела да се упознамо.

С временом, када сам престао да је сусрећем, њена слика ипак ни тада није потпуно избледела. Често сам помишљао на њу. А она је једноставно нестала и мислио сам да се одселила некуд, или је само накратко боравила у нашем граду, у гости-ма или тако некако. Прихватио сам то као нешто што се морало десити и што је пролазно. Колико људи тако приметимо у пролазу и никада се више не сретнемо, упознамо, попричамо неколико речи. Па шта? Ваљда тако мора да буде.

Нисам ни био свестан како сам се заиста помало заљубио у непознату девојчицу у пролазу. Како су ме њен лик и драге очи потпуно освојиле. Како чезнем да је сретнем и да јој стиснем руку.

Те године завршавао сам осми разред и помало сам размишљао шта ћу даље. Коју средњу школу да упишем. У новом месту сам имао мали избор, тек две-три. Ако бих жело нешто друго морао бих да се упишем у неку у граду из кога смо се доселили. То је значило и свакодневно путовање аутобусом, што и не би било нешто посебно тешко. Он је био удаљен

само петнаест километара. Отац је сматрао да треба да упишем гимназију, јер је по нечему закључио да би ми то најбоље одговарало. Мајка је мислила да би економска била најбољи избор. Ани је било свеједно и није се мешала, а ја сам све више био на муци. Али, имао сам још више од пола године за размишљање, мада сам већ тада потајно знао да ћу се одлучити за гимназију због књижевност. Можда је то највише било због оца који је и сам био велики обожавалац литературе, читао је много, често одсутан, задубљен у то што ради кад га зовемо и који је писао и објављивао књиге. Испочетка неколико књига поезије, касније приче за децу и на крају и прозу за одрасле. Тако сам и сам заволео све то и читао сам не бирајући шта ће ми доћи у руке.

Увек ћу памтити очеве речи:

– Целог живота радим посао који не волим. Зашто сам осуђен на то, а не да радим оно што волим?

Радио је у општинском секретаријату за народну одбрану како се то тада звало. Због своје педантности и залагања био је цењен и омиљен код колега.

Размишљао сам како се то мени не би смело догодити и како би у животу требало да радим оно што волим. Шта, то нисам знао.

Тада сам и сам почео да пишем кратке песме и приче. Писао сам свуда где бих се затекао, на па-

пириће или у нотес који бих носио у џепу, а после све то лепим рукописом преписивао у дебелу свеску. Криво сам је тако што сам је стављо изнад полице како је Ана не би нашла. И сваки пут када бих написао нешто ново, био сам срећан и задовољан. А само дан потом, када бих поново читао то што сам написао, падао сам у мала очајања и незадовољство. Чинило ми се да мој рад не вреди ништа. Помишљао сам да оцу покажем те своје литерарне покушаје, а, опет, не знам зашто то нисам чинио. Враћајући се након извесног времена ономе што сам раније написао, месец или два, понекада би ми се учинило – па и није то тако лоше. Има ту нешто. Једном сам заборавио лист с песмом на столу у својој соби. Отац, који обично није улазио унутра, неким послом је ипак ушао, видео песму и обрадован ми насамо рекао да наставим, да имам талента. Испитивао сам израз његовог лица, озбиљност погледа, и закључио да стварно тако мисли. А када ми је рекао да је и сам слично почињао и да је све своје најраније радове спалио, видео сам да мисли озбиљно. Његова похвала ми је много значила.

У то време сам био познат као дуготрајни шетач. Све ме привлачило, све сам истраживао. Одлазио сам у разним правцима, уз море, пењао се на брегове и према планини која је наткриљивала наше место. Та планина је правила сенку над градом па је већи његов део рано био у хладовини,

чим би се сунце померило према западу. Лети је то имало предности, али зими, када би планина била под снегом, а само место без њега, није било баш топло како би се очекивало уз море.

У тим мојим усамљеничким шетњама увек сам се надао да ћу поново негде срести девојчицу маслинастих очију. Можда у некој улици, видети у неком дворишту, или на брегу и излету. Одувек сам посебно волео пролеће и јесен, зиму никако. Лето је било посебна прича. Слободно време у граду из кога сам доселио увек сам користио да некуда одлутам и да истражујем нове крајолике. Али, ни овде у новој средини је нисам сусрео, ни у шетњи уз море, на улицама, бреговима, а ни на малим пешчаним увалама где сам се знао дуго задржавати.

Једног дана седећи на стени и зурећи у азурну воду, већ из даљине сам приметио како ми се приближава Јелена. Препознао сам боју њене румене хаљине, кратку косу и начин хода. И она мене. Махнула ми је док је још била подалеко. Када је пришла села је поред мене на стену и тако смо започели разговор.

Помислио сам како бих јој могао прочитати једну своју песму. Нисам то учинио никада дотад. Сада ме је нешто понело, јер оно што сам прошле вечери написао учинило ми се добро. Коначно и неко други осим оца би требало да ми каже шта мисли.

– Могу ли ти нешто прочитати? – упитих стидљиво.

– Наравно – одговори Јелена. – Шта?

Извадих из џепа лист и почех да јој читам песму.

*Тело њи море девојчице, а руке валови.
Очи доја воде из којих невиносѝ зрачи.
Чињав мај у коси сјава цвѣјни крујови,
Од њвої даха мени се у свесѝи мрачи.*

Трудио сам се да то одрецитујем што боље, да читање личи на нешто, онако како сам чуо да то раде глумци. Слушала ме је пажљиво, јер сам у једном тренутку погледао у њено лице. Наставих с читањем песме.

*Гледам: из дланова њи излећу јалебови.
У њвојим мишицама оборено сунце дрема.
Мирују срне у њољу њвојих речи,
За њобом њроцвѣјавају сјабла баїрема.*

Опет подигох поглед и видех да ме Јелена пажљиво слуша, што ми би драго. Гледала ми је право у лице и чини ми се изненађено.

*Тело њи море девојчице, а у њвом сјасу
Дише мала кошуња далеких њредела.
Има нешѝо у њеску, има нешѝо у њаласу,*

*Од твојих корака и од твоје немирноће.
Ти си сад одједном, мала моја, дивљи хитела
Зрела ко наранџа ко јужно воће.*

– Чије је то? – упита након што заврших с читањем.

– Моје – рекох.

– Ма, дај! Не верујем ти.

– Пишем тако понекада. Можда под очевим утицајем, можда зато што много читам, па ми се учинило да и сам могу.

– Предивно! – одушевљено рече Јелена. – Свака част.

Би ми драго што ме похвалила и чинило ми се да је то било најискреније. У том тренутку сам се чудно осећао, као да ћу полетети.

– Могло се очекивати – настави Јелена. – Па твоји су састави најбољи у разреду. Зато их наставница и хвали и тражи да прочиташ пред свима.

– Имам и неке кратке приче. Могу ти дати да их прочиташ. Интересује ме шта ћеш рећи.

– Свакако. А дај их и наставници. Него, сад ми је синило. Па то је песма оној девојчици у пролазу. Оној с маслинастим очима.

Поцрвенех и оборих главу. Заиста ме је прочитала. О, Јелена, Јелена! Али не потврдих то него скренух разговор на другу страну.

Још смо мало шетали обалом када смо приметили да нам у сусрет иде Гашо.

– Молим те – рекох Јелени – не спомињи песму.

– Нећу, али немаш разлога да то кријеш. Биће једног дана од тебе нешто.

А с Гашом је све друкчије. Он нас одмах при сваком сусрету заспе вицевица, смехом и шалом.

ЧУДА ИПАК ПОСТОЈЕ

Једног дана док су се вани ковитлали тешки облаци уз лаку грмљавину, гледајући кроз прозор на предео по коме је почела да сипи досадна киша, због које нисам могао да изађем ван и одем у шетњу, чуо сам иза леђа како отац говори мајци:

– Знаш ли да ћемо добити нове суседе?

– Кога? – упита мајка док сам се знатижељно окретао.

– То још не знам, али ми рече Јозић да је кућа до нас продана и да ће ускоро да је уређују.

– То ми се свиђа. Овако зарасла и оронула делује баш отужно.

– Свакако. Биће и нама лепше, а драго ми је и због нових суседа.

Погледах кроз прозор према тој кући која је већим делом била зарасла у зеленило. Кога ћемо то добити за комшије, запитах се и сам посматрајући воду која се сливала кроз подеране олукe и даље ослушкујући плаху кишу. Ова кућа не заслужује такву судбину и право је чудо како је до данас неко није уредио. Већ сам је замишљао обновљену

и како блешти као права лепотица. Отишао сам у своју собу и сада је видео још боље, замишљајући њену унутрашњост. Не знам откуд ми то, али сам замишљао да се унутра налазе широке мермерне степенице за спрат, а горе галерија, собе и излаз на терасу коју сам могао јасно да видим извана, сличну нашој.

На мору су се појавили наковрцани таласи. Седео сам и читао ослушкујући вањске шумове. Вече је брзо падало и облаци су и даље куљали као лава стапајући се убрзано у непрозирну таму. А киша је и даље и даље сипила, лагано и успављујуће. Ускоро је пала ноћ, па сам легао у кревет и наставио да читам. Заспао сам уз укључено светло и пробудио се у неко доба ноћи, вероватно од шумова слабог ветра и звука капка на прозору који је повремено ударао у зид. Устао сам и закачио га куком гледајући како су се на умиреном мору према острвима појавили рибарски чамци осветљени јаким светлима. Било их је необично много и та ноћн слика била је веома лепа. Као да су на површини воде гореле велике буктиње.

Вратио сам се у кревет и наставио да читам, јер ми се није спавало. Поноћ је била прошла. Напољу је светлело избистрено небо са понеком звездом у даљини. Књига коју сам држао у руци свиђала ми се и нисам могао да одустанем од читања. Тешио сам

се да сутра наставу имам после подне и да ћу, када ми се приспава, заспати и моћи одспавати дуже.

Ујутро ме рано пробудио звук моторне пиле. Погледао сам кроз прозор и видео раднике који су рушили велики бор испред суседне куће. Сунце је било изашло просипајући косе зраке морском површином која је светлукала. На њој више није било рибарских барки, а ваздух је био прозрчан и чист тако да сам јасно видео многе детаље и на удаљеним острвима, нарочито поред обала.

– Руше бор – рекох за доручком. – Зашто то раде, баш је леп?

– Зато што смета. Толико је јак да су темељи почели да страдају – рече отац.

– Можда и због погледа – додаде мајка. – Нека, биће лепше када уреде кућу.

Ана је ћутала и брзо јела јер је журила у школу. Она је за све то била незаинтересована. Ускоро смо чули тресак бора који се срушио. Када сам погледао кроз прозор, видео сам да су му гране пале преко каменог зида све до мора. Сада је забрујало више пила и након неког времена већина грана је била уклоњена. Већ до поднева бор није био у дворишту, као да никада није ни постојао, само је велики пањ говорио да је доскора ту живео један зелени џин.

Следећих дана пред кућом и у њој било је све више радника. Око ње су никле скеле по којима су се пентрални мајстори фасадери у белим комби-

незонима. Стругали су и обнављали вањске зидове. А оно што ме посебно изненадило јесте да су за један једини дан новим црепом заменили цели кров на четири воде. Он је блеснуо црвеним сјајем, а мајстори су наставили уређивати фасаду, па је у једном моменту кућа постала сива и необична. Нисам знао како се раде фасаде, али када сам једног дана предвече дошао из школе, суседну кућу готово да нисам могао препознати. Зар је тако брзо то могуће урадити, питао сам се забезекнут гледајући у као снег беле зидове. Била је као нова и лепа.

– Лако је тако – рече отац док смо заједно гледали кроз прозор. – Овај се не шали и има новаца.

– Интересантно је да су ту само мајстори – јави се и мајка. – Још нико од газда се не појављује.

– Ко зна – продужи отац. – Можда је власник неки странац и живи у иностранству.

– Можда, али бих волела да их упознам – настави мајка.

– Упознаћеш. Ускоро ће они.

Радови су брзо напредовали, тако да је за неколико дана кућа била потпуно завршена, али су се унутра још чули мајстори. И то је потрајало подуго. Сваки дан су се смењивали водоинсталатери, паркетари, молери... Гледао сам их за време њиховог одмора док су седели на зиду према мору и ћутке доручковали.

А онда смо једног поподнева видели паркиран сребрнасти аутомобил у дворишту. То и ништа више. Када сам пред вече поново погледао кроз прозор више га није било. Ни радника. Све је утихнуло у неки пријатан мир. Само је кућа као нека гиздава лепотица блистала из зеленила, веома складна и кочоперна. И тако неколико дана, окупана сунчевим сјајем.

Власника куће није било ни када су довозили намештај великим камионом с церадом. А када је и то било завршено, опет је кућа самовала више од месец дана.

Једног светлог јутра, након што сам устао и изашао на балкон, посматрао сам одблеске сунца на мору које беше ниско полегло по води. То светлוצање изгледало ми је као да се неке златне плочице преврћу и зарањају у дубину. Испуњавала ме је унутрашња душевна благост и мекота. Бејех чио и расположен, лепо наспаван, одморан и почех да се протежем и радим чучњеве. Након тога наслоних се на ограду и наставих да посматрам морску површину. У једном тренутку на тераси суседне куће угледах дугокосу девојчицу која је такође гледала у даљину као и ја. Беше у спаваћици, голих руку. Задрхтах од неког пријатног узбуђења и изненађења, јер ми се учини да је то она девојчица маслинастих очију за којом сам потајно чезнуо, мада јој ни-

сам јасно видео лице. Уђох у собу да се на брзину пристојно обучем и поново изађох на балкон. Још је била тамо. Као да се није померила ни за милиметар. Али, сада ми се учини да то ипак није она, да је много виша и старија. Па ипак постојох дуго, надајући се да ће се окренути. И јесте, али пре него што је напустила терасу, она ме ни не погледа.

– Изгледа да су дошли нови суседи – рекох улазећу у кухињу на доручак.

– Да, синоћ касно – потврди отац. – Видео сам када су дошли.

– Не знаш ништа друго?

– А шта би требало да знам? Видео сам само када су изашли из аута и да их је петоро. Брачни пар и троје деце, три кћери.

Одустао сам од даљњег испитивања, а схватих да отац и не зна ништа више.

Тог преподнева често сам се врзмао по балкону моје собе, стално се надајући да ћу поново угледати некога. Али свуда је био мир и нико се није појавио све до касно када сам морао поћи у школу. Угледао сам како један господин ниског раста и светле ћелице излази из куће и улази у аутомобил одвозећи се низ улицу.

По подне, пред само предвечерје, поново сам сваког часа био на балкону гледајући у златасту површину мора, често погледавајући и према суседној кући с надом да ћу угледати ону девојчицу

на тераси. Сада су се на њој налазили велики округли сто са шест ниских столица и широки сунцобран. Прво се појавила једна жена с бокалом у руци, а за њом и девојчица носећи чаше. Али, она ми се сада учини да је још виша него што је она коју сам видео јутрос. Немогуће да је тако брзо порасла, насмеших се. О, не, ево још једне, па још једне како излазе. Да, једна већа и две исте висине, а све сличне једна другој као јаје јајету. Да ли сањам? Не. Па једна од ове две које су једанке по висини и које не могу да разликујем, сигурно је девојчица коју сам сретао у месту. Зажалих што наше куће нису још ближе. Седе и пију нешто из чаша, разговарају и не обраћају пажњу на мене, мада и нисам баш далеко. Могао бих лако да добацам неки предмет на њихову терасу.

Тада се једна, она највиша, окреће и примећује ме, затим скреће поглед и сигуран сам да нешто говори осталима, јер се друге две девојчице окрећу према мени, али не и госпођа. Брзо улазим у собу и крадомице иза завесе гледам према њима. Дуго седе, разговарају и то је све што могу да видим, док не напусте терасу и изгубе се у дубини куће.

Ујутро се будим и одмах помишљам на девојчице. Још је рано. Кућа мирује и тераса је празна, само је један прозор на соби према нашој кући и мом балкону отворен. Галебови без гласа круже над морем, спуштајући се готово окомитом до по-

вршине, дотичу је чини ми се кљуном у лету и у витком луку извијају се према небу. И у нашој кући сви спавају и мени није јасно зашто сам се прерано пробудио. Да ли сам то и у сну мислио на девојчицу маслинастих очију, мада се не сећам да сам ишта сањао. И која је од њих она с улице? Свакако једна од оне две исте висине, готово сам сигуран у то. Она виша је старија и вероватно није. И када и на који начин ћу је упознати? Како да јој приђем?

Након недељног доручка, док још седимо за столом, неко звони на улазу, и како сам обично ја задужен да устајем и отварам врата, чиним то и сада. На њима препознајем господина из куће до нас. Лице му је ведро док ми пружа руку:

– Ја сам Хас, ваш нови сусед, кућа до вас... – рече. – Да ли су отац или мајка ту?

– Да – одговорих. – Ту су. Уђите!

– Хвала! – рече господин Хас улазећи, кога већ дочекује отац који је пошао за мном.

– Изволите сести у дневни боравак – понуди му отац. Појављује се и мајка срдачно осмехнута. Господин јој се представља као Давид Хас.

Тако смо се упознали са са Хасовима, новим комшијама, тачније с господином Давидом Хасом.

– Дошао сам да се упознамо – рече господин Хас седајући. – Сматрао сам да је то у реду. Исто тако позивам вас на пиће у моју нову кућу како бисте упознали и остале чланове моје фамилије.

Само сам ја, макар издалека, познавао деломично и остатак фамилије. И када сам чуо предлог да их посетимо, у мени је нешто заиграло као немирна птичица која хоће да искочи из груди. Отац нуди господина Хаса најбољим коњаком, али он то одбија.

– О, не! Још је рано – каже. – Морам обавити један посао. Ето, недавно смо се доселили. Приметили сте мајсторе који су обнављали кућу.

– Да, да – потврђује отац. – Веома добро и брзо обављен посао.

– Јесте, нисам незадовољан, али знате какви су мајстори. Увек нешто не ураде како треба.

– Ако шта могу помоћи можете рачунати на мене.

– Хвала вам и биће ми драго да будемо добри суседи. Имам супругу и три кћерке. Једну старију и две отприлике као што је ова ваша лепотица.

– Лепо, лепо – укључује се мајка. – А одакле сте се доселили?

– Дуго смо боравили у Швајцарској, радили, знате како је то, а онда одлучили да овде купимо кућу. Свидело нам се јер смо годинама долазили на одмор. Иначе смо из унутрашњости земље. Пре одласка у иностранство живели смо у Београду.

– И ми се нисмо доселили давно – рече мајка. – Прави сте потез направили. И фамилија мог мужа је из Београда.

– Не знам баш – сумњичав је отац. – Да је лепо, јесте, али с овом кризом, шта рећи. Сви желе неку-да да оду. Нарочито у Швајцарску. Али добро нам дошли!

– Молим вас да већ данас послерије подне будете моји гости. Моји ће се обрадовати.

А тек ја, мислим у себи сав устрептао и нестрпљив да видим ону „моју” девојчицу. Али осећам и малу нелагоду, плашећи се сусрета и хоћу ли знати да се понашам како треба, да оставим на њу утисак какав бих желео. И стално мислим како постоје чуда, како је то заиста чудно да се она досели баш у кућу до наше. Код толико кућа које се обнављају или граде, или апартмана које купују богати туристи.

Тај дан, то преподне било је вероватно најдуже у мом животу. Стално сам се врзмао по кући и соби, загледао у огледалу, поправљао разбарушене чуперке, виркао према кући, мору, али се нико није појављивао. Ни на тераси ни у дворишту. Морао сам се помирити с тим да стрпљиво чекам тренутак за посету.

Онда се на тераси ипак појавила једна девојчица и налакћена на ограду дуго тако стајала посматрајући море и пролазнике. А дан је био блистав од светлости, ни једног облачка на небу, ни једног таласа на води, ни једног шума у гранама борова. Шеткао сам терасом у нади да ће ме приметити.

ти, али она као да ништа није видела, или се само претварала да ме не види, бескрајно дуго и упорно зурећи у даљину. Касније јој се придружила и мајка носећи две чаше у рукама, па су зајено пијуцкале нешто, разговарале и руком показивале према нечему испред себе. Онда су се појавиле још две девојчице, па су све скупа поседале на столице, испод сунцобрана и задубиле у разговор.

Није ми преостало ништа друго него да чекам послеподневну посету.

Отварамо високу капију и улазимо у двориште Хасових; прво отац, потом мајка, Ана и на крају ја. Мајка у руци носи цвеће за госпођу Хас, отац боцу најбољег црног вина које прави с пријатељем сваке јесени и које поклања само најближима. Ана и ја смо празних руку јер никако нисмо могли смислити шта бисмо понели њиховим кћеркама које ћемо срести први пут. Сунце косим зракама нежно додирује свеже латице ружа које су ту поред стазе заједно са земљом пренесене директно из расадника и са којих светлуцају бисерне капи, јер су управо залирене. Осећам њихов мирис и гледам како су крупне, здраве и разноврсних боја. Оне беле највише ми се допадају. Идемо дугом и влажном стазом наткриљеном високим крошњама стабала према кући која је ближе мору. Крај стазе у непосредној близини куће примећујем фигуру девојке од бронзе коју до тада нисам видео, мада сам често пролазећи улицом вирио унутра. Мора да је била зарасла у зеленило и тако сакривена од погледа, а сада је као умивена стајала ту на четвртастом постољу. Њена десна рука подигнута је као на поздрав.

На резбареним и обновљеним двокрилним кућним вратима дочекује нас господин Хас, очито задовољан што смо сви ту, јер му осмех непрестано титра на лицу.

– Добро нам дошли! – каже срдечно док улазимо у пространи хол.

Гле, па ту су стварно широке степенице од белог мермера. Како сам само погодио! Први пут сам овде и нисам могао знати. Воде и некуда доле, лево и десно, а и горе на спрат. Мора да су и доле неке собе, закључујем, а то је сигурно због тога што терен стрмо пада. Степеници су чисти, беспрекорно, са такође железном оградом с обје стране и жутиим дрвеним рукохватима на њима. Са леве и десне стране су и прозори са заобљеним врховима на којима су с вањске стране железне решетке. Пространи хол је с неком пригушеном светлошћу, пријатан, тих и пун детаља. Горе је заиста галерија према којој се полако пењемо и на којој стоји госпођа Хас, с лепом фризуром и широког осмеха.

– Сара Хас – пружа руку мајци и привлачи је срдечно у загрљај као да се знају одувек. А онда се упознаје и са нама осталима и води галеријом у велики дневни боравак из кога се, одмах примећујем, кроз стаклену стену преко целог зида, као на длану, види море, чини ми се још ближе него што га видимо из наше куће.

Осећам како ми срце узбуђено куца и како сам збуњен и неспретан, јер ту су кћерке Хасових, устају из фотеља и дочекују нас стојећи. Ватра ми пали образе а корак ми је несигуран. Пружам им руку редом, прво најстаријој и највишој, а онда и двома млађима. Не чујем и не памтим њихова имена, али запажам да су им боје очију исте, а друге две, по свој прилици близнакиње, нежних и лепих лица и све дугокосе. Њихови гипки вратови извијају се из лаганих хаљина, а руке су им грацилне, нежне и крхке. Праве младе даме. То су те маслинасте очи за којима сам чезнуо. Препознајем њихову лепоту и сјај. Али која је од ових двеју млађих девојчица она коју сам сретао на пешачком прелазу? Седим баш насупрот њих и скривајући поглед прелећем с једног на друго лице, а она су иста да их ни рођена мајка ваљда не препознаје. У углу просторије је велики бели клавир и на њему нотни запис на папиру, на столу ваза с цвећем. Одмах затим стиже и пиће. Не сећам се шта сам тражио, али, у том моменту ми је било свеједно. Вероватно и не знам шта сам пио. Пажњу ми привлачи велики седмерокраки свећњак од месинга који стоји на посебном постољу у углу, као скулптура, као украс.

Спасава ме моја сестра. Њој разговор тече лакше, јер су се моје речи окамениле. Она започиње разговор баш тамо и у вези с оним што мене највише интересује, како је којој девојчици име:

– Опростите – рече Ана обраћајући се најстаријој – запамтила сам да се ти зовеш Ена, али сам збуњена која је Хана а која моја именакиња Ана.

Сви праснуше у смех.

– Тако је када немам бар једног сина – наставља да се смеје господин Хас. – Често нам се то догађа. Али ми их добро препознајемо.

– Ја сам Хана – рече једна.

– А ја Ана – одговори друга.

Сада знам, лево је Хана, десно је Ана. Али када изађем и када их сутра сретнем, једну или другу, опет нећу знати која је која. Срећан сам што ми се десило чудо, оно што сам стално прижељкивао, да их упознам, то што ми је Хана или Ана дошла тако близу. Само, о чему сада да разговарам с њих три? Моја сестра тај проблем нема. Али она је и иначе брбљива и веома лако склапа познанства, док то са мном није случај.

Око ногу ми се врзма леп персиски мачак. Гледа ме и жмирка паметним очима, а онда скаче у крило. Господин Хас хоће да га отера, али ја кажем да не треба и већ га милујем. Он преде и гнезди се, а ја, бар за тренутак знам шта ћу с рукама.

Кад једна близнакиња устане и оде у споредну просторију, а друга с Аном до велике библиотеке да би јој показала нешто, па када се све три врате, након што тамо остану неколико тренутака брбљајући, опет не знам која је Хана а која Ана, јер су

већ измењале места. Зашто близнакиње увек носе исту одећу?, питам се. И зашто макар једна нема некакав мали знак за распознавање? Можда најситнији младеж крај уснице.

Наши родитељи разговарају о неким озбиљним стварима, а моја сестра се напосто утркује да одговори на сва питања сестара, само ја седим нем и све то знатижељно посматрам. У крилу ми и даље преде мачак и као да нема намеру да ме напусти. Мучи ме питање која је од ових девојчица она што сам је сретао код семафора код семафора на зебри? Као љубитељ књига стално погледом меркам библиотеку. На полицама су дебели томови светих књига међу којима се истиче крупним словима Талмуд. Ту је и Тора која обухвата пет књига, па Библија, али и књиге из белетристике, уметности, цели комплети и многе друге које не препознајем. Они су Јевреји, закључих. Мислио сам прво да је Хас неко немачко презиме, али сам се очито преварио. То ми је интересантно јер о Јеврејима знам веома мало. Најпознатија ми је Ана Франк, као и страдање Јевреја за време Другог светског рата.

Тренутак касније Ена предлаже да сви изађемо на терасу и мени је због тога драго. Знам да ће моја сестра Ана и даље водити главну реч, али можда се и мени пружи прилика да откријем своју тајну. И ја бих да се на неки начин укључим у разговор међу

тим женским светом. Спуштам мачка који се лењо протеже и излазим на терасу. И он иде за мном.

Сазнали смо да ће Хана и Ана ићи у другу основну школу, па ми је одмах било жао што то није наша. Обе су осми разред као и ја. Ени је већ била средњошколка, други разред економске. Помало су се плашиле нове средине и тога да ли ће знање које су понеле из Швајцарске бити довољно.

Њихов мачак ми није дао мира. Стално се мазио припијајући се уз моју ногу, као да је само чекао да седнем и да ми се поново угнезди у крилу. Међутим, мени је у глави била мисао како да одвојим једну од млађих сестара за разговор, да останемо макар на тренутак сами. Кренуо сам на крај велике терасе, тамо према оном делу који нисам могао да видим из своје собе, као тобоже заинтересован нечим и наставио да гледам у врт. Тамо су биле две магнолије и испод мали необрађену комад земље који се протезао према зиду и мору.

– Свиђа ли ти се наша башта? – упита девојчица која је пошла за мном.

– Да. Када је уредите биће још лепша – рекох загледан у дубину њених очију, оних које сам виђао раније и чезнуо за њима.

– Тек смо се доселили. Биће и то – рече она.

– Знаш и драго ми је. Мислим, драго ми је што ћемо бити комшије.

– И мени. Ти и твоја фамилија сте први које упознајемо.

– Јеси ли и раније долазила овамо? – упитах желећи да дођем до одговора који ме је мучио.

– Да – насмејала се срдачно – И већ сам те видела када смо долазили на одмор, некада и по два пута годишње.

– Тамо на семафору, на зебри... – збрзах.

– Да – смејала се радосно. – Тамо на зебри, неколико пута у пролазу.

– Молим те, реци ми јеси ли ти Ана или Хана? Толико сте једнаке да вас не препознајем.

Закоценула се од смеха. И сузе су јој наврле на очи и једна клизнула низ лице које беше лепо и сетно.

– Хана – рече. – И решићу твоје недоумице. Погледај!

Показа ми мали младеж испод ува, као најмању тачкицу, прекривену косом.

– Ех – рекох. – Ко то да примети? Поготово када га прекрије коса.

– Има још нешто – каза и испружи десни длан.

– Овај мали ожиљак у облику латиничног слова В. Остао је после једног пада када сам повредила руку.

– Аха – насмејох се. – Једно од тога двога.

Њене руке су меке и нежне и ја бих у том тренутку тако радо да пољубим тај једва приметан ожиљак. Живахан поглед и те овлажене маслинас-

те очи, или очи боје воде, сјајне и сетне, гледају ме нетремице и као да ми говоре: И ја сам тебе тражила. Бар сам се томе надао и тако замишљао. Видео сам јасну слику нежне лепоте. Деловала је крхко и сада сам јасније видео како има уско и лице финих црта.

На терасу је изашла госпођа Хас носећи повећу чинију. Донела нам је крупне трешње пуне сока испод прозрачне кожице на којима су поскакивале зраке сунца на заласку. Сели смо у удобне столице и јели. Мачак ме не напушта, чим седнем скаче у моје крило.

– Баш те заволео – каже Хана која седи с моје десне стране. – Зна понекада бити баш досадан. Аријеле, доста је! Иди у кућу!

– Ма не, умиљат је. Мачке воле да се мазе, а и ја их волим. Наша увек зна да изабере онај део у кући на који падају сунчеве зраке. Тако се греје. Воле топлоту.

Смогох некако снаге да јој признам како сам се увек надао да ћу је поново срести и напосред упознати, да сам сада неизмерно срећан што је тако близу и да бих волео да се дружимо. Рекох да сам се често питао куда је напрасно нестала након првог сусрета. Напоменух и како је право чудо да су купили кућу до наше и да се, ето, чуда дешавају и мени. Слушала ме је пажљиво и стидљиво, јер је осетила да ми се свиђа. Пустила је косу да слобод-

но пада, а под том завесом као од влати светлелео је љупко лице. Некако сам умислио да је намерно пошла за мном како би се одвојила од друштва и да се и ја њој свиђам. И раније су ми се свиђале многе девојчице, заљубљивао сам се у њих, на први поглед и на даљину, али ово је било нешто сасвим друго. Мора да је већ тада наслутила љубав и нему опијеност чула, јер смо обоје помало били збуњени, али и срећни.

Што сам више причао, она је више ћутала. Бејаш устрептао и занесен и несвестан како ми се одједном језик одвезао. И као да сам журио да јој кажем што више тога, не знајући да ли ту грешим. Хана ме је пажљиво слушала оборене главе, загледана негде доле у полеглу траву.

Када је подигла главу, њене очи су остале стидљиво оборене, па ипак је обећала да ће идућег дана када сам је позвао поћи са мном у шетњу поред мора.

Тада сам први пут сазнао какво је то пенушаво стање заљубљености. Јер, био сам у њу заљубљен одавно, а сада сам у то потпуно био сигуран и само потајно дрхтурио стрепећи за сваку реч коју изговорим.

Сунчеве зраке су се спуштале на спрудове од златастог песка. Цело море, све до удаљених острва, као да је горело. Испод зида до нас беше мирно и румено.

Била је већ дубока ноћ када смо се растали од Хасових, позивајући их да следећи сусрет буде у нашој кући. Испратили су нас сви до излазне капије и то је био изузетно срећан и пријатан дан у нашим животима.

НЕСТРПЉЕЊЕ

Неколико месеци сам већ у новој школи и међу новим друговима. Неки су ме, као и ја њих, лако прихватили, али неки и нису. Моји највернији нови пријатељи су Јелена и Гашо. Од неких других и сам желим да сам даље, нарочито од оних бучних дечака којима је то највећа фора: да су неозбиљни и увек у првом плану. Они и сами осећају да их не симпатишем, па се на неки начин хладно односе према мени. Осећају како их избегавам. Често ми недостају моји другари из старе школе. Мислим на њих и зovem их телефоном или шаљем поруке. На школском одмору обично се осамим на клупи испод разгранате липе и читам неку књигу. Неки ме с чуђењем погледају и као да питају: Зар ти нису довољне оне из учионице?

Често се за време паузе сретнем с Катјом која живи у кући с наше десне стране. Ја сам у осмом а она у шестом разреду. Површно се поз-

дрављамо. Једне вечери била је с родитељима у посети код нас. Моји су их позвали како би се боље упознали. Мајка се свесрдно потрудила да их лепо прими и угости. Остали су дубоко у ноћ. Сусед Јозић се добрано опио стално хвалећи очево вино говорећи да никада у животу није пио тако нешто добро. Суседа Тања га је опомињала да не пије толико, али он није обраћао пажњу. Од тада је прошло доста времена а Јозићи нас нису ни позвали у њихову кућу. Нешто ме посебно и није привлачило да упознам њену унутрашњост.

– Људи сигурно имају много посла – оправдавао је то благонаколно отац. – Има дана, сигурно ће нас позвати.

– Не знам баш – била је сумњичава мајка. – Некако су хладни.

– А није ми много ни стало до превеликих пријатељстава. Довољно је да смо коректни суседи. Свако живи свој живот и са својим бригама.

– Знам – није се мирила мајка. – Једна кратка кафица. Добар сусед је веома важан.

– Слажем се – потврђивао је отац. – А, ето, имамо суседе Хас који су ми некако приснији.

Видим да си са Саром баш нашла заједнички језик.

– Јесам. Тако је једноставна и драга. Осећам се пријатно у њеном друштву и срећна сам када смо заједно.

Мени је због Јозића свеједно. Моји погледи су уперени према кући с леве стране у којој живи Хана. Катја је и млађа од мене, није ни лепа, а ни раније ми се није свидела са тим својим лицем попрсканим пегаицама.

Сасвим је друга прича била са фамлијом Хас. Брзо су нам и с радошћу узвратили посету. Моја брижна мајка два дана раније почела је да се припрема за то. Све је морало бити на свом месту и беспрекорно како би их најбоље угостила. Трудио се и отац, као и Ана, а тек да не говорим о себи. Толико сам се бринуо о томе да ли је моја соба довољно лепа и чиста, јер сам желео да на Хану оставим добар утисак. На сточић сам поставио вазу са свежим цвећем, отворио прозор, дуго се вртео и сваки час премештао по неку ситницу мислећи како тамо боље пристаје, како јој је баш ту место. Излазио сам повремено на балкон и бацао поглед на њихову кућу. Очекивао сам да ћу угледати

Хану, махнути јој руком и упутити осмех, али ње није било.

Испоставило се да су моје бојазни у вези са собом биле без разлога. Хана се свиме одушевљавала. Њој је све било лепо, дивно, пре-красно. Узимала би неку ствар у руке, дуго је окретала у танким прстима, загледала и пажљиво одлагала. А и она сама је била тако профињена и лепа. Када бих јој упутио какав комплимент, на лицу сам могао да приметим стидљиву заруменелост образа и две љупке јамице. И сваки пут би лагано оборила поглед као да се стиди.

Између наших фамилија развило се искрено пријатељство, много веће од доброг суседства. Све је ту било некако природно, спонтано, неусиљено. Госпођа Сара се одушевљавала мајчином кухињом и специјалитетима. Сваки пут је тражила нови рецепт, преписивала га и никада се није устручавала да позвони и нешто приупита. Мајку је то радовало и често сам их виђао како заједно седе, код нас или код њих, како шетају баштом и завирују у руже и друго цвеће.

– Господин Хас ми је понудио новчану помоћ за израду нове фасаде на кући – рече отац једне вечери.

– Сам! Ниси ваљда тражио зајам? – зачуђе-
но упита мајка.

– Нисам. Сам ми је понудио и то у неколико
наврата.

– Нипошто – успротиви се мајка. – Радиће-
мо је када будемо могли.

– И сам сам то рекао. Али, он је инсистирао.
Рекао је: Комшија, ја то могу и желим да ти по-
могнем.

– Не, не – била је упорна мајка. – Хвала му
на томе, али не. Баш су дивни.

Заљубио сам се у Хану толико да сам само
на њу мислио. Био сам очаран њеним пријат-
ним цртама лица. Моје нове песме имале су сјај
њене душе и трудио сам се да буду што боље,
мада јој их нисам показивао. У почетку нисам
знао да ли се и ја њој свиђам и желео сам да ми
она буде девојка. Стално сам се питао да ли је
наслутила ту моју дечачку љубав и нему опије-
ност чула. Стрпљиво сам јој прилазио и утапао
се у њеним очима. Ана је готово свакодневно
одлазила код Хасових, а ја сам покушавао да
у томе имам меру. Радије сам Хану позивао у
дуге шетње што је с радошћу прихватала. До-
лазиле су и оне код нас, скупа или појединачно,
нарочито Ана која се спријатељила с мојом се-

стром. Ена најређе, мало због разлике у годинама, више због обавеза у школи које је имала.

Горео сам тих дана у некој чудној ватри док ме је Хана гледала очима које су влажне, сијају и преливају у оне нијансе боја које не знам на шта ме подсећају. Та тек напупела девојчица, лепо обликованог тела, у краткој сукњи из које су беласале глатке праве ноге, загонетно се осмехивала претварајући се сва у те две љупке јамнице на њеном лицу од којих малтене ништа друго нисам видео. Не знам шта сам јој тада све говорио, о чему причао и никада то не бих могао поновити. Било ми је само важно да смо сами, што дуже и да жубор њених речи лебди у ваздуху непрестано. Када је она говорила усне су јој трепериле као румене латице, а ја сам сањао како да их дотакнем. Никада до тада нисам имао девојку, никада ни једну пољубио.

Једног поподнева нисам одолео да не одем до Ханине школе. Ишла је у исти осми разред као и ја, али у другу зграду подаље од куће. Био сам у јутарњој смени и нисам могао дочекати да се врати. Предуго то беше за мене. Нисам желео да ме види и надао сам се да ћу је угледати за време одмора у школском дворишту. Трајао је школски час када сам пришао високој огра-

ди уредно ошишане живице. У дворишту није било никога. У близини сам могао видети како крај прозора промичу наставници учионицама у шетњи између клупа. Владао је апсолутни мир. Сео сам на неки брешчић добро заклоњен и чекао. Никада ми се школски час није чинио тако дугим. Никако да зазвони.

Онда су у двориште као пчеле из кошнице покуљали ђаци размилевши се свуда. Угледао сам Хану, а можда је то уместо ње била Ана. Тек тада сам схватио да из даљине не могу знати која је од њих две Хана, јер су ускоро ту биле обе.

– Шта радиш ту? – пренуо ме је изненада строги глас.

Иза мене је стајао висок човек намргођеног изгледа с дугим брковима.

– Ништа – рекох. – Посматрам.

– Шта ког врага посматраш? – још строжим гласом загрми грмаљ.

– Моју пријатељицу – ушепртљах се. – Она станује у кући поред наше.

– Ма немој! – примаче ми се грмаљ. – И није ти довољно то, него си дошао овамо да је видиш. Хајде, губи се!

Тек тада сам схватио да је то школски чувар и да обилази око школе пазећи шта се догађа. Покуњено сам се брзо удаљио док је високи грмаљ с неповерењем нетремице гледао за мном. Осећао сам се постиђено, као да сам нешто украо. Тешио сам се да Хана и нико за то неће сазнати и да је мој поступак био несмотрен. Није требало да долазим. Свакоме би било сумњиво да ме види како чучим иза живице и питао би се шта ту радим, какве су ми намере и зашто сам се притајио. Онда сам, када сам мало одмакао и када ме тај човек више није могао видети, постиђено потрчао што сам брже могао. Као да су ми се ноге одједном откравиле и откочиле. Када сам утрчао у двориште мајка ме дочека гледајући забезекнуто:

– Шта је, дете? Као да те гони сто самих врагова.

Ништа не одговорих, уђох у своју собу и легах наузнак буљећи у таваницу. Вани је шумело море и кроз прозор је улазио мирисави ваздух. Дуго сам тако лежећи ћутао, а из даљине као да ми се смешио Ханин лик, ведар и срдачан.

Потом сам устао, сео за сто, извукао из ладнице један чисти лист, дуго кроз отворени прозор зурио у морску површину, непрестано у руци

10.
ВЕЧЕ ИСПОД ОЦВАЛЕ ЛИПЕ

Седим с Ханом на клупи испод оцвале липе док дан гасне, киши, мрачи. Њена рука одједном се нашла у мојој. Та витка лепотица зрачи и ћути, мало обореног погледа и видим како јој се груди узбуђено уздижу и спуштају. На махове, чини ми се, једва приметно миче уснама као да у себи шапуће неку молитву, као да жели нешто да каже, али не говори ништа, ни реч да се откине. Осећам да се стиди, јер јој је благо руменило прекрило лице. И сам сам узбуђен. Сметен, неискусан, не знам шта би требало да урадим у том тренутку. У ствари, знам, али немам храбрости. Осећам нежност тих танких прстију док их милујем и не испуштам. Обоје само тако седимо и ћутимо не знајући шта бисмо потом требали учинити. И обоје дрхтуримо у неком заносу који не знамо објаснити, али који нам обома годи. Осећам како ми срце лупа као мали добош. Спасава нас киша која почиње да пада, крупне капи које погађају наша лица и руке, након чега брзо устајемо јер морамо да напустимо то миришљаво гнездо.

Смејемо се, без речи, па ипак је грлим, привијам на груди и држим тако један тренутак, а након тога се растајемо. Она утрчава у двориште и стазом брзо одмиче према кући, а онда нестаје иза врата.

Када се потом нађем у својој соби жалим што и Ханина соба није окренута према мојој, него је то Енина. Ена само понекада стоји на тераси, налакћена и загледана према мору. Стоји тако дуго и не помера се. Понекада, вероватно крадомице, попуши цигарету отресајући пепео у малу пепељару. Дубоко размишља о нечему. Да је то Хана, о како бих био срећан.

Чујем звук клавира. Свечери, док киша још пада и слива се с кровова, кроз разређени ваздух, тај звук је још лепши. Помешан са шумом мора, посебно. Која од њих три свира? Хана? Можда. Препознајем Шопена. Композиција је једноставна и знана, За Елизу. Мелодија је миловучна и тако лепо пристаје у овој ноћи. Тај звук клавира чујем готово сваки дан од када су Хасови доселили у кућу. Тамо сви свирају, клавир, гитару, флауту, виолину... вежбају као да су оркестар. Размишљам како је то дивна фамилија и како се у животу ништа не догађа случајно. Сам Бог је тако уредио да Хана с породицом досели баш у кућу до наше. То ни у сну нисам могао да очекујем, а, ето, десило се баш тако. Чуда се ипак дешавају. Не често, али се дешавају.

Озарен, срећно се осмехујем и осећам како ме та срећа испуњава целог. Тако сам лак и полетан, као да ћу се винути у небо.

Киша и даље пада, одмерено, тихо. Не могу да заспим. То је због Хане. Стално мислим на њу, на њене танке руке, уски струк и блиставе очи које светле. Хладњикави ветрић улази кроз прозор док покушавам да замислим шта сада ради. Можда то баш она свира, или чита, слуша тихо музику, или лежи наузнак као и ја и ослушкује шум кише, те капи које ударају у лишће и кров. Замишља м њену дугу црну косу расуту по јастуку која уоквирује лице док гледа у таваницу. Можда сада мисли на мене, као што ја мислим на њу. Видим јасно сваки делић њене собе, добро памтим распоред ствари и малих украса које има на полицама. Код ње је све тако лепо и с укусом уређено. Беспрекорно чисто и хармонично. Има стила и осећај за лепоту.

Ова ноћ би за мене могла бити веома дуга. Испуњена сновима и маштаријама. Као да још осећам мирис Ханине косе, а тек сам је овлаш загрлио на растанку. Да то је тај мирис, нисам га измислио, осећам га. Он ме не напушта. Лице ми је озарено, а под прстима као да се задржао свиленкасти слатких њених власи.

Тек што смо се растали, а не могу да одолим и да јој не пошаљем поруку, јер након што устанем седећи за рачунаром видим да је присутна и Хана.

Напишем реченицу, па је избришем. Не, то није довољно добро. Смишљај нове речи, на крају оне нису ништа паметније од претходних. Хтео бих да јој поручим нешто посебно, али као да тренутно нисам способан за то. Одустајем и бришем поруку. За тренутак пишем нешто ново, па поново бришем. На крају, ипак шаљем једноставне речи: Шта радиш?

– Лежим и слушај како Ана свира – стиже одговор од Хане. – Чујем звук да је стигла порука, па сам уморна.

– Аха, мислио сам да можда ти свираш – лети моја порука према њој.

– Не, то је Ана. Слушам и кишу кроз отворен прозор...

– И ја. Ана која свира, киша и ти...

– Шта ја?

– Не могу да не мислим на тебе – сада сам веома храбар.

Не видим Ханино лице када прочита поруку, али га замишљај... Оно: расута коса, блистави осмех и, надам се, задовољство које је испуњава.

– Па и ја мислим на тебе – има и Хана храбрости да призна.

Нека ова киша тихо пада целу ноћ и нека Ана свира лепе мелодије. И нека Хана остане будна до зоре. Смишљај нову поруку. Рвем се с мислима и речима, свестан да пауза не сме бити дуга. Али шта

да напишем, ја овако заљубљен до ушију, ја који бих најрадије као птица да слетим на Ханин прозор али да је тиме не уплашим.

– Срећна сам што те имам за пријатеља – предухитри ме Хана.

О, зар само то? Горим у лицу. Зар ти ниси моја девојка, мислим? Збуњен и у ватри готово посковчим. Зар само толико? Хана, али ја те волим!

И, готово несвесно, или у бунилу, пишем то: Хана, ја те волим! И порука оде, мада можда и нисам желео да то тако буде. Проверавам, да отишла је. Баш сам брзоплет.

Дуга пауза. Као век. Само киша и даље пада, тиха, умилна, у ноћи у којој миришу јунске липе.

Онда стиже смаил у облику осмеха. Зар само то? Јесам ли био неспретан? Зар се тако девојци изјављује љубав? То како сам учинио, преко виртуелне поруке? Јесам ли погрешно? Није ли требало чекати тренутак и смоћи снаге да јој то кажем другом приликом и директно? Шта је, ту је, мислим. Повратка нема. Ни другог одговора од ње. Дуго. А можда је и та сличица у облику осмеха одговор.

Киша појачава. Чини ми се да сада и Ана свира гласније. Још се неко придружује свирци. То је флаута. Дође ми да истрчим напоље, уђем у њихову башту и да се некако узверем на Ханин прозор, јер нисам птица, а њена соба је повисоко. Господине Хас, зашто Хани нисте дали собу према мени? Био

бих вам захвалан. Немате појма колико. Кад сте ме већ усрећили тиме што сте доселили у кућу до нас. Можда бисте, из неког разлога, могли сада да то учините. Изгледа да ни једна срећа није до краја и потпуна.

– И ја тебе... – стиже порука након чини ми се бескрајно дугог времена.

Поскочих, малтене до плафона.

Колико ли је само требало Хани снаге и одважности да то призна? Њој тако стидљивој. Тих неколико слова су као најлепша љубавна прича и да се она напише треба много времена. Све од оног прелаза на зебри, сусрета, летовања, одлазака, повратака и досељавања у наш град, у суседство.

Шта ли то тако лепо свирају Ана, Ханина сестра и још неко поред ње, утапајући ту мелодију у кишну ноћ? Каква ли је то лепа композиција, милозвучна и сетна? Је ли је Ана посебно бирала за овај тренутак, као да је знала? О, хвала ти, Ана, али моје музичко знање је тако оскудно, мада ми се то неизмерно свиђа.

– Хана, написао сам ти једну песму – шаљем јој нову храбру поруку, тек да прекинем предугу паузу. Откривам ту своју чувану тајну. А и шта у том тренутку да јој кажем, јер ми ништа друго не пада на памет. Нисам јој раније ни открио да помало пишем песме и приче.

– Знам – изненади ме. – Рекла ми је Јелена. Али ми је ниси дао.

Види ти Јелену, пролети ми кроз главу. А договор је био сасвим друкчији.

– Нисам имао храбрости – признадох. – Можда ти се не би свидела и можда није довољно добра.

– Ни да пишеш ми ниси рекао, па сам ипак сазнала од других.

– Можда под утицајем оца...

– Прочитала сам роман за децу твог оца. Баш ми се свиђа. Сада читам приче за одрасле.

– Откуд ти књиге?

– Посудила сам од Ане, твоје сестре.

– Аха, тако – кажем. – Мислим да роман није лош. Штета што ради посао који не воли, па му не остаје много времена за писање. И сам каже да не воли тај посао.

– Сутра би могао бити леп дан. Могли бисмо у шетњу, а и субота је – предлаже Хана.

Обрадова ме та порука. Пристајем са задовољством.

– Водим те уз море, све тамо до иза Л., док постоји стаза уз море – одговорих.

Лете још дуго поруке тамо и овамо. Киша јењава, а Ана и даље свира као да не мисли престати. Већ видим и понеку звезду над морем. Трудим се да поруке откуцам брзо и да у тексту нема грешака, али Хана је бржа. Њени виртуозни прсти сада

сигурно лете као по диркама клавира, јер порука зачас стигне. Она је у томе веома вешта. Посматрао сам у њеној соби када би јој стигла порука од некога како брзо типка одговор по тастатури, чита је и смеши се, а мене обузима љубомора. Хана као да то наслућује и једним погледом ме смирује:

– Моја полусестра из Швајцарске – каже. – Пита где сам. Напросто не може без мене.

– Сад ми је лакше – мудрујем смешећи се.

– Увек као да недостајемо једна другој.

Устајем за тренутак и стојим крај прозора. Киша је престала. У пенастој води уз обалу видим одсјај звезда. Сви моји сем мене спавају. Одавно. Мени се не спава, мене сан неће. Ту и тамо, у даљини, лево и десно, могу да видим куће са светлима у избистреном ваздуху. Још понеко не спава, јер је ноћ тако дивна и мирисава. Као да се мирис расцвалих липа из наше улице спустио до мора. Осећам га како улази кроз прозор.

– Осећаш ли мирис липа? – шаљем поруку Хани.

– Да, чудесно је то. Такав мирис сам осетила једино у посети код ујака Андреаса. Он има кућу на селу и цели низ липа. Има и поток који пресеца ливаду.

– Баш хвала ономе ко их је засадио у нашој улици.

– То мора да је било давно.

– Свакако, јер су липе веома високе.

– Видиш да ће сутра бити леп дан. Појавиле су се звезде.

– Можда ће се већ моћи и купати. Видео сам да се неки купају.

– Бррр... мени је увек хладно ако температура није близу 25 степени.

– Ма, дај! Плашљивице једна. Ипак за сваки случај обуци костим.

И већ сањам како ћу је можда видети у њему, јер још нисам имао прилику да је видим разголићену.

– Ма, понећу га, али не верујем да бих имала храбрости да се окупам.

Сада је ваљда већ време да прекинемо преписку, јер је поноћ прошла давно, вани се све утишало, липе и даље миришу заносно, а трепераве звезде су се намножиле на небу.

Растајемо се са по једним – Ћао!, али знам да и након тога нећу моћи заспати и да ћу се превртати у кревету, још дуго мислећи на Хану.

11. ЦВЕТНА ЛИВАДА

Средином јуна у предвечерје, када се дан продужује и до прве таме има још доста времена, Хана и ја пењемо се лаганим кораком према планини изнад града. Испод нас остаје кочоперни градић обасјан сунцем у свој својој лепоти. Црвени кровови вила и хотела чине нам се надхват руке, мада је то само привид, јер смо добрано зашли високо у ретку шуму кестенова, маруна како их овде називају. Сваке јесени људи их скупљају, а продавачи пеку и продају на неколико места. Тада их радо купујемо у папирнатим кесицама и једемо у ходу онако топле и укусне. Њихове велике крошње са широким листовима сада стварају пријатан хлад. Испод њихових сенки осећамо се угодно док се успињемо стрмином. На неким местима наилазимо на цветне ливаде. У густом сплету трава трчкарају гуштери, преплашени као и Хана. Разнобојно пољско цвеће разасуто је свуда. Хана се толико одушевљава да је немогуће да је зауставим. Бере га у велики букет и гледа очима које се цакле, а осмех прекрива цело лице. Оно је пуно ведрине и неке унутрашње ра-

дости која зрачи. Па, ипак, у њему назирем и тек приметан израз сете, не зато што је нешто мучи и што би за то имала разлог, него зато што је то код ње природно. Та сетност има посебног шарма.

Намера ми је да Хану одведем на један видиковац не тако далеко од града који сам открио и заволео. Она се не противи томе, иде радо, али споро, застајкујући. Кад стане и окрене главу назад не може да се надиви погледу који се пружа испод нас. Својим меким сандаластим ходом потом иде за мном, а ја јој пружам руку и водим како би лакше савлађивала пут. Около су расута пространства шумских пропланака и тамнозелени брегови. А још даље под сунчевом светлошћу као да плешу ружичасти врхови планина, даље од ове уз коју се пењемо. Помно пратим сваку промену на Ханином лицу. С њега, чини ми се, могу да прочитам и оно што мисли и осећа – срећу и задовољство.

Већ смо превалили половину пута до циља. На том делу наилазимо на неколико раштрканих викендица. Делују уредно, у тишини. Већина их је затвора, али пред једном поздрављамо старију госпођу. Она нам се обрадује и започиње с питањима. Напросто нас задржава жељна друштва и разговора. Како је Хана жедна баш нам добро долази сусрет с њом. Госпођа нас позива у двориште за велики сто испод крошње мени непознатог дрвета. Из

приземне просторије доноси стаклени врч с водом и чаше. Пијемо је са задовољством јер је хладна и веома укусна.

– Сама је доносим с оближњег извора свако јутро – рече госпођа. – Има ту један необичан извор испод старих букава. Никада не пресуши, а вода је увијек бистра и хладна. И увијек тече са жубором.

– Сами сте овде? – упитах.

– Већи дио године. Када је топло. Зими сам у граду, а чим дође прољеће мене нешто вуче мојим ружама и другом цвијећу. Преко викенда долазе син, снаха и унука.

Гледам велике грмове ружа, црвене, беле, жуте... Њихови бокори су тако велики и свежи. Свака латица је здрава, сјајна и прозрачна. Мирис допире до нас и запљускује осетила.

– За њих имам кишницу из чатрње – примећује мој поглед госпођа. – Довољно је велика и воде имам за цијело љето. Њу не пијемо, само је за заливање и прање.

– Не плашите се ноћу кад сте сами – знатижељно запиткује Хана. – Ноћу сигурно није угодно.

– О, не. Вараш се. Немам се чега плашити. А и закључам се с вечери. Тада сједим на тераси и гледам град који свијетли и море које се злати у даљини.

– Мене би било страх.

– Навикла би се. А када би чула све те птице које пјевају, нарочито пред јутро, заљубила би се у ово мјесто. Као да се такмиче која ће љепше и гласније. Понекада ме посјете плашљиви вјeverица, зец, срна... ја их тада гледам и мирујем. Толико је лијепо да можеш ослушнути тишину.

– Мој ујак Андреас има сличну кућицу у природи. Чак је успео да припитоми једну веверицу. Једе му из руке.

Тада госпођа, као да се присетила нечег, устаје не без напора и одлази у приземље викендице. Неколико тренутака смо сами и разгледамо двориште. Све је на свом месту, уредно, травњак покошен, иза плота деломично видимо гредице и зеленило, али и не шта се тачно тамо налази. Заклањају нам поглед јорговани и неки грмови са ситним белим цветовима. Тако је лепо и мирно овде, готово да чујемо своје дисање.

Ускоро је пред нама на столу велика стаклена посуда пуна крупних јагода.

– Из мог врта. Сама их његујем – поносно каже госпођа. – Захтијевају много воде, али ја имам времена напретек. Све то обављам полако и са великим задовољством.

– И мој отац их гаји у нашој башти – рекох. – Само, нису овако крупне.

– То зависи и од сорте. Узмите! Могу вашем оцу дати саднице.

Јагоде су заиста укусне и једемо их са задовољством. Напросто не могу да одолим, а стид ми је да стално руком посежем за новим. И Хани се допадају и гризе их полако, откидајући помало комадић по комадић. Волим да је гледам док као права млада дама с лепим манирима грицка те сочне плодове.

Задржали смо се код госпође и више него што смо мислили, а онда захваљујући на гостопримству и поздрављајући је продужили да се успињемо. Требало нам је још мало времена пре него што смо се нашли на жељеном пропланку, цветној ливади с које се пружао фантастичан поглед на цели залив. Велики бродови на мору одавде су се чинили некако баш мали. То широко пространство пред нама са свим мањим варошицама и великим градом били су нам као на длану.

– Како је дивно! – ускликну Хана кад седосмо на једно оборено стабло у сенци кестена. – Како је дивно! Да не поверујеш.

Би ми драго због тих речи, јер сам се и надао да ће јој се свидети ово место. Дан је био ведар, без иједног облачка на небу, а и врелина дана је јењавала.

Угледах тада како је суседна њива покошена и како је сеник на самој ивици пун сена. Прислоњене лестве ми дадоше идеју и благо повукох Хану за руку. Она ме неодлучно погледа, али се не успротиви када је поведох преко. Ускоро смо били на покошеном делу њиве са неколико непокупљених откоса.

Позвах је да се попнемо на сеник, да завиримо шта се горе налази, јер је улазни део био празан. На њиви се налазило још неколико пластова које власници вероватно нису стигли да подигну. Хана се нећкала с образложењем да је сеник висок и да јој лестве не делују баш сигурно. Након краћег убеђивања ипак је пошла за мном, али веома опрезно и с много страха. Када се нађосмо горе баких се на осушено сено које нас заплъусну пријатним мирисом. Она је тренутак стајала гледајући кроз отвор у даљину, а потом се спусти поред повлачећи хаљину преко колена. С главом на њима и даље је гледала све то пространство које нам је било на видуку. Била је тако лепа у том миришљавом гнезду, док је рукама обгрљивала ноге, с косом која се просипала низ леђа, по сену. Опојни мириси испуњавали су цели простор и он нам се завлачио у носнице. Заигра ми тада нешто у грудима, нешто што не граничи са потпуним разумом, устрептах као лист на брези, а онда у заносу и заборављен пригрлих Хану

меку и нежну као пахуљицу. Није се успротивила, али, познајући њену стидљивост, није ни узвратила, само ми се препустила и тако сам је неколико тренутака држао као неку драгоцену ствар коју никако не смем испустити, као да ће се разбити.

Тутала је и дисала узбуђено, као да ужива у свим тим мирисима, а шта је тада мислила, никада нећу дознати.

Разгрнух јој косу с лица, обујмих образе и загледах се у дубину очију, никада тако близу, оних очију о којима сам дуго сањао. Потом осетих мекоћу њених усана, румених као недозреле трешње. Испуни ме неко необјашњиво блаженство, затреперише неке нити у целом телу, осетих као да лебдим. Не, ја не желим прекинути ту чаролију, ту сласт коју кушам први пут. Ни Хана се не опире.

Онда као да јој се руке откравише, осетих како их лагано стеже око мог врата...

И љуби.

– Некако сам се попела, али како сада да сиђем?
– рече кад одлучисмо да кренемо.

– Ићи ћу први и задржаваћу те – рекох. – Никуда не журимо. Само полако и пажљиво.

О Хана, кошту!

Спушта с неповерењем ногу за ногом по пречкама, а ја јој помажем држећи за листове или намештајући стопала на пречке. Њено тело је толи-

ко љупко у белој хаљини од индијског платна, она више мршавица, она каква ми се свиђа. Беласају њене ноге, лепо обликоване и набујале и дрхтуре од страха, мада смо већ на тлу.

Када се потом нађемо на земљи она ми се обеси око врата, срећна што се та мала авантура пењања и спуштања завршила. И радосно се смеје гледајући горе на отвор сеника, на оно гнездо где сам јој украо први пољубац.

Преко покошене њиве враћамо се на цветну ливаду и видиковац због кога смо и дошли.

– Прелепо! – дода Хана након кратке паузе. – Једноставно чаробно. Штета је то не видети.

Онда гледа на ужарену куглу сунца која се спушта према седлу планине просипајући црвенило његовим врхом и по мору. Све је као преливено златом и тихо. Узима ме за руку и почиње да се спушта гипким и меким ходом.

– Чекај! – узвикну одједном. – Заборавила сам букет пољског цвећа.

Затим трчи до сеника и испод лестава узима велики букет. Док се враћа мирише га и смеје се, осмехом који осваја сваки део мог срца. Због ње сам једноставно срећан.

Кроз згуснуту врелину у ваздуху, замрежену зрацима у свим нијансама црвене, лако се спуштамо низ падину. Ту и тамо, у даљини, видимо бро-

дове који плове према луци, беле трагове авиона које остављају црте на небу, црвене кровове нашег градића и плажу на којој је мање купача.

Госпођа из викендице нас на капији срдечно моли да опет навратимо, али ми кажемо како желимо стићи кући док је још дан. Изненађење за нас је пластична кутија јагода коју нам поклања. Дуге сенке већ се шире њеним двориштем док с кантом за залевање одлази према башти.

12. ПОЉУБАЦ

Средином јуна нагло је наступила врелина лажног лета. Врућине су постале несносне, киша није падала данима, земља се сасушила тако да су пукотине биле широке толико да у њих пропадне стопало, а ноћи су биле тако топле и спарне па није било нимало угодно за спавање. Спавао сам поред отвореног прозора и балконских врата. Врт је почео да вене, па су отац, а и мајка након посла, када би се вратила из средње школе гдје је радила у управи, непрестано залевали гредице с поврћем и воћке. Отац би поранио ујутро, а мајка је то чинила увече. Још док сам био у кревету зачуо бих шум воде, а увече сам с терасе с љубављу гледао мајку како је лепа док са шмрком залива све то зеленило стрепећи за сваку биљчицу, обореног погледа и тиха.

Кајсија је била пуна плодова тако да су се њене крхке гранчице савијале под тежином. Отац их је подбочио рашљастим плиткама, а преко целе крошње пребацио мрежу, јер су птице већ почеле да их кљуцају. Када га кришом ухватим под њеним стаблом видим како се задовољно смешка. Исто

је урадио и са дуњама и другим воћкама. И све их често обилази и брижљиво завирује у крошње, као да је у њима суво злато.

Хана се одважила за прво купање на мору, па смо једног преподнева пошли на плажу. Желео сам да одемо на неко усамљено место, у неку од песковитих увалица даље од централног купалишта. Сачекао сам је на капији и са два ранца преко рамена упутили смо се стазом уз море. Имала је на себи кратку сукњу, белу блузу, на глави симпатичан шеширић и на ногама лагане сандале. Деловала је љупко.

– Шта то носиш? – упита ме.

– Дрвени мач за једног дечака – рекох подижући вретенасти замотуљак у белом папиру. – Ако га затекнем или будем могао дозвати у његовом дворишту.

Испричах јој причу о сусрету с дечаком приликом једне од мојих ранијих шетњи.

– Симпатично – закључи Хана. – Сигурно ће се обрадовати.

– Надам се. Отац је ово направио, али ћу морати слагати да сам ја. Обећао сам му и не смем га изневерити.

Корачали смо полако уживајући у шетњи и разговарајући о разним стварима. Хана се жалила како је кињи професорица математике и како је не воли, ни математику ни ту професорицу. Рекох

јој како с математиком ни сам нисам на ти, али да имам бољу срећу. Мој професор ваљда зна да сам ту очајно лош, па ми увек поставља исти задатак, онај који је запамтио да знам. Дobar неки стари профа који ускоро чека пензију. Ја му заузврат доносим јабуке када дозру у врту, а он их тамани као од шале и никако да им се надиви.

Тада смо обоје праснули у кратак смех.

– Шта ја да однесем тој штркљастој роди? – рече Хана. – Њој ништа не треба. Она хоће само знање.

– Не могу ти помоћи, нажалост – признадох. – Да је књижевност у питању, е ту би била друга ствар.

Ускоро смо наишли крај куће у којој сам упознао симпатичног дечака и коме сам носио дрвени мач. У дворишту није било никога. Само је зачудо травњак био зелен и свиленкаст, као да није паклена суша. И срна у пропњу била је на свом месту. И један предивни шкотски овчар дотрчао је до нас машући весело репом с друге стране ограде. Стајали смо неколико тренутака, али се нико није појављивао. Није имало смисла да мач само тако пребацим преко, јер сам желео видети дечака, а нарочито како ће примити дар. Хана је била одважнија.

– Како се зове дечак? – упита ме видећи на мом лицу недоумицу шта да учиним.

– Милан – рекох и даље зурећи између металних шипки према кући.

Хана стави дланове око уста и из свег гласа позва:
– Миланееее...

Као метак однекуд истрча мој мали пријатељ са подигнутим ”мачем”, кочоперно се испрсивши као да брани своје двориште. Коса му је била разбарушена, у кртаким панталонама с мајицом на бртеле, босоног сјао је од среће.

– Ниси слагао! – рече одушевљено гледајући у мој замотуљак. – Сигурно је то мач за мене.

– Јесте – одговорих. – И видиш да нисам погазио обећање.

Протурих му замотуљак између шипки на што он одмах поче да цепа папир како би што пре дошао до поклона. А када се мач нађе у његовим рукама требало је само видети тај осмех који му је прекрио лице. Као да срећи није било краја. Два-три пута завитла њиме као витез у филмовима и ногом шутну онај стари у трави.

– Ово је заиста прави мач – рече потом упирући поглед у нас двоје. – Баш ти хвала и пшто ниси слагао. А ко ти је то? Сестра?

– Не. Ово је Хана – рекох избегавајући да кажем како је то моја девојка.

– Баш је лепа – изненади ме он одговором. – Има очи као што је вода. А куда идете?

– На купање у једну пешчану увалу коју сам раније видео.

– Аха, знам – рече. – Понекада се и сам ту купам.

Још смо мало с њим чаврљали и наставили пут док ми се он на одласку безброј пута захваљивао за дрвени мач.

Обрадовасмо се када увалицу затекосмо без купача. Беше нам то невероватно, али и веома драго. Разастрех ручник по ситном песку свлачећи са себе одећу. Хана такође учини исто, а ја сам, обореног погледа, крадомице шкиљио како прво скида шешир и пажљиво га одлаже поред ранца, онда скида сукњу и уредно је слаже уврх ручника и на крају блузу. Тада први пут угледах љупко тело напупелог девојчурка, лепо обликованог, без икаквог покривања, с малим грудима које су биле обле испод као снег белог грудњака. Коса јој беше разасута преко целог лица тако да нисам видео ни један његов део, али када се усправи и погледа ме чудесно светлуцавим очима, љубазно ми се осмехнула немоћна да сакрије руменило и можда стид.

Помиловах је благо по коси јер ми се у том тренутку учинило да би све друго било неумесно. Хана се брзо, као да жури, испружи по песку и стави сунчане наочаре, а ја, постојавши за тренутак и гледајући заљубљено у њу, учиних исто. Гледам сам лежећи потом у чисто и осунчано небо, нем за неко време. Ни Хана задуго не рече ништа, као да се због нечега стидела.

– Види оног галеба горе у висини – рекох тек да прекинем ту насталу тишину. – Види тог небеског крманоша како је срећан док лебди не помичући крила.

Хана скиде наочаре и шкиљећи погледа горе. Галеб је и даље лебдео ношен ваздушним струјањем уживајући очито у томе.

– Кад бисмо и ми могли тако – одушевљено рече Хана. – Било би предивно.

– И овако нам је предивно – устврдих срећан поред те девојчице коју сам волео до лудила. Мислио сам како је ваљда свима тако када се први пут истински заљубе и за ништа на свету не бих мењао Ханину близину. Био сам очаран њеном лепотом и са сваким погледом утапао сам се у њеним очима. Те просјаје из њих доживљавао сам као најлепши дар.

Свиласта и нежна кожа на прегибу њених заобљених колена, док лежећи има савијене ноге, из ове жабље перспективе чини ми се неостижном. Њене груди извирују из својих скровишта, невелике и округласте, лице јој одише неким спокојем, а према јагодицама спуштају дуге трепавице. Трепће и ужива у дубини неба са галебом који је као ту само због нас. А и он као да не мисли да се макне, кружи непрестано као неки хедониста, причињавајући нам задовољство.

Подижем се у једном тренутку и преко ситног песка у који ми упадају стопала примичем се води. Хана још гледа горе у небо, галеба и ужарену куглу сунца. Ја сам већ у млакој пенастој води, необично топлој за ово доба. Очекујем да ми се придружи, али се она не помиче. Када се бућнем и запливам, отварајући тако сезону купања, она се подиже и пита:

– Је ли хладно?

– Не. Супер је.

– Долазим – каже и лаганим ходом гази према мору док јој дуга црна коса до испод паса лелуја на поветарцу.

Опрезно испитује топлоту воде, утапајући прво стопала, онда најлепшим рукама на свету полако полева прво бутине, увучени трбух, руке...

– Хајде, Хана – вичем. – Не буди кукавица.

Она се гласно смеје и тај смех разлеже се увалом звонећи као бисери, или се мени само тако чини.

Тада се и сама бућне у воду, уз једно ”ах”, а онда лаганим замасима заплива према мени.

Дуго смо у води. Грабимо рукама, ронимо, лежимо на леђима да би се одморили, разговарамо и смејемо се... гњурамо једно друго, све док не осетимо благи умор и хладноћу. Тада видимо да на песку увале нисмо сами, јер су пристигли неки купачи. Ово су они који су дуже спавали и касније кренули,

а ми смо дошли раније. Не свиђа ми се то, јер бих желио бити сам с Ханом, али не могу да бирам.

Када се вратимо до наших ручника видим како се на Ханиној кожи искри сјај од капљица воде, како клизе низ њене облине, док их она витким и дугим прстима уклања и рукама бацајује мокру косу. Чак и овако мокра она је лепа. Остали купачи су мало подаље од нас. Као да свако тражи своје место на растојању.

Кад се сасвим мало просуши, Хана леже поред ручника на песак јер не жели да га покваси, раширивши руке поред себе и показујући да јој се придружим. Чиним то и још видим неколико округлих капљица воде на њеном телу, како су се ту задржале и светле, али сада и зрнца песка која су се залепила за ту нежност. Та зрнца имају посебну чаролију и мени је жао што нисам барем једно од њих.

Препричава ми своје доживљаје из Швајцарске, са извесном нотом сете, топло и живописно. Од тих речи стварам у свести слике које ми нису далеке. Видим их јасно, јер ми то прича до у детаље. Имам стрпљења да слушам и мислим како бих могао да ту причу слушам целог живота. Све ми је јасно као да сам и сам прустовао тим догађајима. Причам и ја њој понешто, али пуштам да жуборе њене речи. Тако ми је лепше.

Сунце немилице пече и то нас тера да поново потражимо спас у мору. Као по договору трчимо

плићаком и чим је вода довољно дубока бацамо се у њу. Можда смо мало и прегласни, али не марим. Ко има право да поквари нашу малу срећу? А и лето је и свака мало већа лудост као да је тада дозвољена.

Ово се понавља у честим навратима. Чим сунце мало јаче почне да пече нашу кожу, трчимо и расхлађујемо се у прозачној води која нас милује.

Када огладнимо вадимо сендвиче и воће из ранаца. Једемо и пијемо жалећи што су се сокови већ згрејали. После купања увек се брзо изгладни. Док Хана још није завршила с јелом, отрчим недалеко по сладоле и враћам се брзо како се не би отопио.

Уживам у Ханиној присутности, али ме стално мучи питање да ли ме она засита воли. Код ње, чини ми се, све то личи и на пријатељство али и више од тога. Стрпљиво чекам, с надом: Казаће ти се!

У једном тренутку, ипак, осећам како ме нежно милује руком по лицу и одмах се окрећем постранце. Сада су нам лица на само неколико центиметара једно од другог и готово да могу заронити у дубину њених зеница. Боже, како си могао створити овакву лепоту, само што не узвикнем. Сунце нас пржи, али ја се низашто не бих померио. Она ми се загонетно смеши и ништа не говори. Ни ја њој. Само тако ћутимо и гледамо се, а речи и као да нису потребне. Је ли ту онај одговор за којим чезнем? Тај њен поглед је тако лековит. Надланицом

лагано и бојажљиво додирујем прегиб њеног кука. Страх ме је шта ће учиниит. Са левог рамена пала је једна њена бретела, а по песку је расута просушена коса. Ништа се не дешава.

А онда, тих неколико предугих центиметара Хана одједном савладава и спушта своје меке усне на моје, док ме руком привлачи у згрљај. И то, тако ми се чини, кратко траје али оставља траг, јер још дуго осећам сласт и мекоћу тог пољупца.

МАЛА ЉУБАВНА ПРИЧА

Крајем јуна, у предвечерје зачуо сам звучну музику клавира, нежну и лелујаву, која је као неки невидљиви повесмо улазила кроз мој прозор, отуд од суседове куће. Управо сам покушавао да напишем једну кратку причу, наравно посвећену Хани. Био сам већи део написао руком, а онда прекуцао у рачунар и имао намеру да је ту завршим и дотерујем. У том тренутку прича ми се чинила као успело остварење и обузело ме је неко пријатно осећање, а када се зачуо клавир, помислих како је то сигурно Хана. Опет нисам знао шта је то и од ког композитора, али ми се неодољиво допало.

Понесен тиме, а и жељом да још једном истог дана видим Хану, не размишљајући много, стрчах низ степениште и очас се нађох пред суседовом кућом. Тек пред капијом се мало постидех и у недоумици застадох, неодлучан да ли да позвоним. Музика је још допирала и све више ме узносила, али у дворишту не приметих никога.

Као у магновењу ипак притиснух звонце, а одмах затим зачух како је у брави кратко шкљоцнуло

и да ми је неко отворио. Притиснух кваку, вратнице зашкрипаше, уђох и кренух стазом према улазним вратима куће. Однекуд с лева испред мене истрча Ханин мачак, очито да сам му се свиђао, и умиљато поче да ми се мази око ногу. Сагнух се и узех га у наручје и тако се брзо нађох на врху степеница и пред вратима.

– Зар је прешао у ваше двориште? – упита ме Ена која ми је отворила.

– Не – промуцах. – Покупио сам га у дворишту јер се мазио.

– Знам – дошао си код Хане. – Разоружа ме на брзину Ена која се загонетно и затајно смејала, чини ми се разумевајући.

– Чуо сам звук клавира и нисам одолио – пронађох изговор. – Иако не знам о којим се композицијама ради.

– То Хана свира Шубертове мелодије и Бахове прелудије – поучи ме Ена. – А и друге ствари. Шта јој падне на памет.

– Свиђа ми се – рекох. – Могу ли горе?

– Наравно – сигурно ће ти се обрадовати. И опет поче да се смеје. Помислих како сада сигурно сви у кући знају како сам се зацопао и како се не одвајам од Хане. Не рекох више ништа него се попех на спрат и закуцах на вратима дневног боравка.

Она, прекинувши за тренутак свирање, отвори врата, насмеја се и као да се није изненадила мојој посети само ме повуче унутра.

– Чуо си музику – закључи. – Драго ми је да си дошао.

Поново је села за клавир, а ја сам се једном руком налактио на његову белу површину и остао тако да стојим уз њу. Опет је почела да свира. Њени танки прсти клизили су лако по тастатури као да плешу најчуднији плес. Гледала је доле у њих с осмехом на лицу при чему су јој се појавиле две љупке јамиче на образима. Њен гипки врат који се извијао из лагане хаљине, при чему јој је сва коса била пребачена преко једног рамена, откривао је сву лепоту и нежност те мени драге девојчице. Хана је била веома стидљива, у многим приликама непредвидљива, па ипак, из тих крупних, бистрих очију, када би ме подигавши главу погледала, не прекидајући да пребире по диркама, могао сам прочитати више него из свих књига које су ми стајале на располагању. Чини ми се и више него што би речима могла исказати. Дала ми је знак да узмем столицу и седнем поред ње, што сам и учинио. Свирала је баш добро и није прекидала, а ја сам пратио како јој руке прелећу лево и десно као да по тим белим и црним типкама скакућу два мала ланета.

Накратко би прекидала да свира и објашњавала ми о којој композицији је реч, мада сам на том

пољу био веома лош све ми се свиђало. Подигла би главу, мало је укосила као птичица и погледала право у очи, говорећи шта ће ми следеће одсвирати или о чему се ради.

– Ово је био Шопен – рече задовољно. – Јеси ли препознао?

Било ме је помало стид што не могу да потврдим да јесам. Настављала је да свира, дуго. Сада, у већ у ноћну таму, кроз прозор су одлазили милозвучни тонови многих мелодија. Неке сам препознавао, али им нисам знао име. Зажалих што више нисам ценио моју наставницу музичког и оно што нам је предавала.

– А сада ћу ти освирати нешто посебно – рече и устаде.

Гипким ходом, босонога, оде на крај собе и из кутије извади виолину. Препуна отмености стаде у близини отвореног прозора, забаци косу уназад и лаганим покретом положи је на лево раме, намештајући потом главу на њено тело. Тада сам зачуо оно за што сам са сигурношћу могао рећи да знам о чему се ради. Био је то Вивалди и његова четири годишња доба.

– Пролеће – рекох самоуверено. – Вивалди. Четири годишња доба.

– Браво – обрадова се Хана.

Коракнух прем њој и наслоних се на прозорску даску. Беше пријатно вече јер је напољу пиркао

некакав ветар и чуло се како морски таласи ударају о обалу. Као да се спремала киша и као да се у ваздуху осећао њен мирис. Шум лишћа крај отвореног окна давао је посебан угођај сумраку уз море.

Приближих се и нагло је загрлих. Спустила је руке држећу у једној руци виолину, а у другој гудало. Очи су јој биле дубоке и невине, а лице нежно и лепо, боје воћа. Боје кајсије, пролете ми кроз главу. Некако је одложила инструмент, јер сам је и даље држао у загрљају, не пуштајући.

И док ме је љубила, очи су јој биле влажне и девичански светлוצаве. Лице јој је одисало неким спокојем. Ти просјаји су ми легали тачно у груди. Њене дуге расуте црне власи падале су као слап низ леђа и ја сам их осећао под прстима. Чуо сам шуштање хаљине док су ме руке обухватале као пузавице. Све је мирисало на њену косу и руже. У свим мојим ћелијама поче нешто да подрхтава и готово се избеzumих. Њена близина потапала ме је у благу вртоглавицу. Стајали смо тако као да нас ништа не може раставити. Деца која се љубе и воле стојећи.

Тада се изненада тихо отварају врата и први то примећујем. Слеђен на месту, док ми се подсецају ноге, између рагастова видим госпођу Сару и господина Давида. Изненађење је велико и обострано. Благо испуштам Хану, при чему ме она погледа изненађено, а када и сама види родитеље на прагу,

она румена боја кајсије на њеном лицу постаде још руменија, као код најзрелије.

Али, њени родитељи не рекоше ништа, само им се лицима разлише благи осмеси, лагано затворише врата и повукоше се назад. Као да им је и самима било жао што су прекинули тај чин двоје забрављених. Ми смо и даље збуњени и постиђени стајали једно наспрам другог, спуштених руку, без речи.

14. ПОЧЕТАК ГРАЂАНСКОГ РАТА

Отац седи сам за столом у баштенској сеници. Никад га нисам видео тако замишљеног, одсутна погледа, наборана чела. Гледа у празно, према мору, некуд испод крошњи воћака, али ми се чини да не види ништа. Након неког времена придружује му се и мајка, па обоје о нечему сасвим тихо разговарају. С терасе не могу да чујем о чему причају, шта их то мучи. Видим и мајчино брижно лице и како покушава оцу нешто да објасни.

Приметио сам да отац већ неколико дана с посла долази уморан и незадовољан. Након ручка све мање чита књиге или пише, а глава му је све дуже над новинама. Све те промене које су настале распадом државе дубоко су га потресле, али осим с мајком с никим другим не расправља о томе. Истина, виђао сам га са суседом Давидом код нас или код њих, али нисам могао закључити о чему то тако дуго расправљају. Приметио сам да ни сусед Давид није исти, да је забринут свим тим дешавањима о којима нас извештавају телевизија, радио или но-

вине. На све стране грми од звучних изјава и најава. Долази рај и благостање.

– Нема више наше лепе Југославије – чух у пролазу како сусед Давид рече оцу док су седели за столом, али када ме примети, само ми се насмеши и ућута.

Удаљих се од сенице остављајући их насамом. Радо бих да чујем и схватим шта се то преко ноћи одједном тако променило, али закључих да ми ту није место. Спустих се кроз врт према мору и седох на камени зид. Купачи су били испунили свако погодно место. Чули су се само гласови деце и понеки звук глисера који би резао морску површину.

Једног суботњег преподнева отац и ја смо седели сами у сеници. Он је поново прелиставао новине, мрштио се, дуго замишљено гледао у даљину и изгледало је као да ме не примећује. Ћутао сам и сам схватајући да је веома забринут, али нисам могао закључити у чему је стварни проблем.

– Сусед, видите ли шта нам раде ови твоји! – трже нас изненада из размишљања глас суседа Јозића који се некако тихо и неприметно одједном створио крај ограде нашег дворишта.

– Добар дан, суседе! – окрену се отац према њему. – Који моји?

Никада до тада нисам чуо да су сусед Јозић и мој отац на ти. Видео сам да је отац изненађен и како му мишић на лицу подрхтава.

– Срби, ови што постављају балване и запречавају путеве... дивљаци.

– Нису то никакви моји, а нису ни дивлајци – не отрпи отац подижући љутито глас. – Шта ви тиме желите рећи?

– То да вам та идеја неће проћи.

– Суседе, оставите ме на миру – рече отац нешто мирније. – Не бавим се политиком и имам много својих других брига.

Јозић још нешто неразговорно промрља, што је можда личило на псовку, па се брзо удаљи према својој кући.

Остах нем и загледан у оца. Схватао сам да се дешава нешто страшно. Он ме погледа и помилова по коси.

– Не брини. Теби се не сме догодити ништа ружно.

Након неколико часака ћутања упитах га:

– Тата, јесмо ли ми Срби?

Погледа ме топло, застаде с одговором, као да тражи праве речи којим би ми објаснио.

– Слушај, није тако једноставно – рече. – Ја јесам, мајка ти није, а Ана и ти и јесте и нисте.

– Како то? – збуних се. – Како то само ја у школи нисам знао шта сам.

– Неважно је, сине. Само је глупацима важно. А зашто то питаш?

– У разреду су ме тако назвали.

Ништа друго задуго није рекао, а ја га оставих и упутих се у кућу. Мајка је управо нешто месила. Стадох поред и загледах се у њене брашњаве руке. Она подиже поглед и љубопитљиво упери очи према мени.

– Мама, јесам ли ја Србин? – упитах је на њено изненађење.

Она тада престаде да меси и некако кочоперно и без устезања гледајући ме право у очи рече:

– Јеси! Зашто то питаш?

– Данас ми је у школи Оливер рекао да сам Србин, а ја стварно нисам знао шта сам. Никада о томе нисмо разговарали у кући. Још ми се и Марта дрско смејала.

– Идиоти! – процеди мајка. – Не базирај се на то. И Србин си, и Хрват си, и Јевреј си... шта год хоће, мајку им.

Моја мајка никада није псовала, а сада сам видео да цепти од беса.

Изађох на терасу и тихо позвах Хану. Кад се појавила напољу дадох јој руком знак да идемо на море. Узех своје ствари, потрпах у ранац и сачеках је на капији. Из другог дела дворишта појави се њена мајка. Беше ме стид што ме је пре неки дан видела у загрљају с Ханом, нисам знао куд бих се део, али она као да је схватила моју муку и без устезања и сва осмехнута рече:

– Како је мој мали зет?

Поцрвенех не знајући шта бих одговорио. Нисам баш ни тако мали, а, чинило ми се тада, да бих одмах пристао да јој будем зет.

– Немаш чега да се стидиш. Ти си добар дечак и обоје сте још увек само деца. Драго ми је да чуваш моју Хану и да ти се толико допада.

Ханина мајка све зна. Она разуме ту моју заљубљеност и не осуђује је. Чак као и да јој је драго и потпуно ми верује. Сигурно је и с Ханом разговарала о нама.

Хана доскакута, погледа у мајку, наслућујући да смо о нечему разговарали, а онда се упутисмо стазом између наших кућа према мору. Њена мајка још увек је стајала на истом месту и пратила нас погледом и осмехом.

Једног дана отац није отишао на посао. Тек тада сам од мајке сазнао да је он пре тога са свог радног места био премештен на неку безначајну функцију, наводно да замењује некога ко је био на боловању у оделу за издавање канцеларијског материјала. Тамо је данима седео, а да ништа није радио. Онда су му дали отказ, без икаквог разлога. Сада је у кући радила само мајка и то за неку мизерну плату. Одјеном су се на нашу кућу надвиле тамне сенке и живели смо све теже. Отац је седео, читао, шетао по дворишту и био несрећан што је бескористан. Да се не би осећао тако усамљен док нас није било код куће мајка му је набавила двомесечно штене

шкотског овчара. Малог љупког псића, Лесија како смо га сестра и ја звали, али коме је отац променио име из родовника у Лаки. Био је прави мали враголан, разигран, јурио је за нама и хватао нас за одећу. Отац је мало живнуо од тога, а онда одлучио да не седи код куће без посла и почео је да ради разне физичке послове као што су постављање керамике, камених мозаика или прављење металних ограда и капија. Имали смо тада неког раздрнданог фићу у кога би он ставио алат, али и Лакија, па би отишао и није се враћао цели дан. Док је радио Лаки је стално седео поред њега не напуштајући га ни за трен.

Ни слутили нисмо да се тако нешто може догодити. Одједном су почеле стизати разне претње, најчешће телефоном у глуво доба ноћи, писмима, на папирима убаченим у двориште, на крају и графитима на зидовима око куће. Почињао је грађански рат. До јуче прве комшије постајали су љути непријатељи. Претили су да ће нас све побити, да се селимо, да нам ту није место.

Једног јутра, када је отац остао сам код куће, по његовом накнадном казивању догодило се ово.

Био је унео у кућу неку телевизијску антену да је поправи и седео је за столом док му се око ногу врзмао Лаки. Чувши звоно на вратима устао је да отвори и био изненађен оним што види. На вратима су у неким новим униформама, које су

више личиле на радничка одела од униформе до- садашње полиције, стајали наоружани људи, њих двојица. Један је имао уперен аутомат у оца, а дру- ги с пиштољем на опасачу. Рекли су му да су до- шли да претресу кућу. Тражили су оружје. Отац их је пустио унутра и понудио да седну, што је и учинио човек с пиштољем који је очито био неки претпостављени, док је човек с аутоматом остао да стоји код врата. Тек тада, погледавши кроз прозор, отац је приметио да је око куће свуда около још на- оружаних људи. Опколили су кућу са свих страна. Претрес је трајао од јутра све до поподнева. За све то време Лаки је јурцао око непознатих, умиљавао се и лајао. Прегледали су свакио део куће, сваку ситницу. На крају, када су сви ти наоружани људи завршили шврљање куд је који желео по кући, без очевог присуства претпосављени је сачинио нешто у виду записника и дао оцу да потпише. Нису наш- ли ништа.

– Ето, видите – рекао је отац – јесте ли срећни што ништа нисте нашли.

– Ви будите сретни – рекао је човек који је саставио записник. – Несретан ће бити онај ко вас је пријавио. А имате ли оружје?

– Да – одговорио је отац. – Пиштољ на дозволу.

– Покажите нам га.

Отац је устао, пропео се на прсте и одозго са задње површине полице за књиге која је имала предњу маску, а иза удубљење, дохватио пиштољ.

– За невјеровати – рекао је полицајац. – Толике године радим у полицији и никада се не бих сјетио да га ту тражим.

Отац се насмејао у себи, помисливши како је паметнији од њега и, иако професор, бољи стручњак за одбрану од многих других који су се специјално школовали за то. За свој рад често је добијао признања.

На крају је претпостављени наредио оцу да се ипак ујутро јави у полицијску станицу.

Тек поподне, када се мајка вратила с посла, када јој је испричао шта се догодило, отац је пао у неко тешко стање, легао и почео да заборавља. Никако није могао да се сети ни имена првог суседа. Мајка је била бесна на нову власт и државу, али немоћна да било шта промени.

Ујутро се отац обрео у полицијској станици. Рекли су му да чека и да ће га позвати. Када га нису позвали ни до подне, изгубивши стрпљење, обратио се стражару на портирници речима:

– Молим вас, јавите вашим да ме позову и саслушасју, или ћу отићи, а ви ме онда хапсите!

Позвали су га. Док се пео дугим степеницама на спрат, угледао је познатог човека у униформи.

Помпезно раскорачен, с камом затакнутом за чизму, он му се смешио.

– Ми се познајемо – рече тај човек. – Ви сте радили у Секретаријату за народну обрану у О. ранијих година.

– Да – одговорио је отац и ушао у собу где га је стари познаник саслушавао.

У једном тренутку полицајац је изашао да би одговорио на телефонски позив, а у просторију је ушао неки голобради црни униформисани момак. Сео је као да га чува. Отац је бацио поглед у угао собе и тамо видео одузето оружје, неколико старих зарђалих пушака, ножева... све безвредно. Када се неким питањем обратио том младићу, препознајући га с јучерашњег претреса куће, момак није разумео ни речи. Тек тада је отац схватио да се ради о добровољцима из емиграције, који су дошли да успоставе нови државни поредак.

Полицајац кога је познавао рекао је оцу да се врати кући и да разуме какво је ово време, да буде миран и да спали оне војне карте које има, а које је користио како би у шетњи имао преглед и за најмањи путељак. Отац ни то никада није урадио.

Касније, иако је било доста ружних ствари, оца су оставили на миру.

Почињао је грађански рат.

15. СТРАХ

Једног жарког јулског поподнева стајао сам на тргу који је застирала сенка црквеног звоника. Управо сам се враћао из библиотеке с новим књигама, када сам подаље испод сеновитог кестена угледао Хану. Откуд она ту?, запитах се. Није ми рекла да некуд иде. Лизала је сладолед и била сама. Као да је чекала некога или можда аутобус који је туда пролазио. Тек касније поподне и предвече требало је да се нађемо и бициклима одвеземо километрима далеко, у једну увалу коју ми је предложио Гашо и за коју до тада нисам знао.

– Видећеш – рекао је шеретски. – Закључајте бицикле за дрвеће уз цесту и спустите се код саобраћајног знака кроз шипражје до мора. Стаза је уска и готово неприметна. Доле је чисто море, песак, а има и једна пећина.

Претрчах преко трга и учас се нађох пред Ханом. С левог рамена беше јој смакнута бретела лаке летње хаљине, бацих поглед уживајући у боји њене коже према грудима, нашто она поцрвене и намести је на раме.

– Откуд ти ту? – запитах је с неверицом. – Нисам очекивао...

– Идем у Р. Ускоро ће наићи аутобус.

Покушах да је загрлим и пољубим, али ми се она дрско измаче, као да је изненађена таквим поступком. Шта је Хани данас?, запитах се и боље се загледах у њено лице. Као да јој нису све на броју. Шта се то дешава с њом?

Тек тада схватих, а одмах затим обоје праснусмо у кратки смех. Па то је Ана, то није Хана.

Она ми запрети прстом и даље се смејући.

– Кад испричам Хани, неће ми веровати.

– Јој, немој, молим те! – завапих. – Баш ми је непријатно, опрости.

– Видим да ти се много свиђа моја сестра – рече Ана. – Постали сте као прст и нокат.

Помислих, али јој не рекох, како ми се то могло догодити и с њом. Тако је то када су у свему исте, и осмех, и глас и стас. Да сам је раније срео могла је то бити Ана.

– И њој није сведно – настави Ана. – И она се зацопала до ушију. Свака друга реч си јој ти. Постала сам помало љубоморна.

Уто наиђе аутобус и Ана оде не скидајући осмех с лица. Још ми је једном махнула и као запретила подигнутим прстом. Махнух и ја њој након чега аутобус замаче иза окуке.

Поподне, чим смо пронашли увалу, Хана није губила ни часа и одмах ми је споменула назгоду с Аном.

– Мангупе! – закоценула се од смеха. – Ти би и моју сестру. Зар ти ја нисам довољна?

– О, опрости – рекох. – Обећала је да ти неће рећи.

– Не знаш ти Ану. Изгорела би ако ми не каже. Испало је симпатично. Обје смо се смејале.

– Зачудио сам се откуда ти на тргу, притрчао и све је било на брзину – правдао сам се.

– Ма не брини. Али буди сигуран да ће то испричати и мами.

– Јој!

Дан је још био врео и пожурисмо у море. Увала као из сна. Никога око нас. Изнад су се уздизале високе стене, на врховима обрасле шикаром, а иза ње је пролазио стари пут за Истру. Повремено смо чули како пројури ауто, а онда за неко време настане тишина. Запливали смо у даљину и онда посматрали ту увалицу са нашим стварима на песку. Тек тада смо приметили и пећину о којој је говорио Гашо. Налазила се иза грмља на висини око три метра од воде. Није нам било јасно како се може доћи до ње. Пожурисмо назад да то откријемо.

Било је једноставније него што смо мислили. Требало је само морским плићаком кренути мало улево, а онда се иза једне велике брнистре указивао

путић навише, степенасто и кривудаво. Упутисмо се горе знатижељни да видимо шта је унутра. Кад стигосмо закључисмо како то и није нека велика пећина, него тек мало веће удубљење довољно да се у њега смести неколико људи и са заравном испред ње. Беше то необично место, толико усамљено и скровито, као на крају света. Свидело нам се на први поглед, нарочито због тога што се одатле није могло видети ништа ни лево ни десно, него само напред према мору.

Хана је била одушевљена и одмах је села на стену тако да су јој ноге слободно висиле над понором. Придружих се задовољан што се налазимо у хладовини, јер је сунце отишло према западу, према заласку. Зато је све око нас било у руменилу, а далеко на води као да је горео пожар. Одједном су се појавили мали таласи и почели да ударају о обалу. Они су нам се свиђали и зато пожурисмо да се спустимо.

Свиђало нам се то када би нас море подигло и одбацило, па смо весело цичали. Али разбарушена креста једног мало већег таласа захвати Хану, подиже увис и поклопи. Како се није појављивала неколико тренутака побојох се да јој се није нешто десило и очајнички почех да зверам и дозивам. Она ми се јави иза леђа.

– Шта је, уцвикао си – рече намештајући сле-
пљену косу.

- Да знаш да и јесам.
- Баш си вицкаст. Шта ми се може догодити у овој прозраној води и ситном песку свуда.
- Никада се не зна.
- Сада знам да ти је баш стало до мене.
- Наравно, лудице – загрлих је онако мокру и привих на груди. – Не можеш ни замислити колико.

Хана ми се препушта и пропиње на прсте. Њене су очи изједначене с морем док ми нежно прелази руком преко лица. Личи ми на коштуту у пропњу, сва грацилна и срећна.

Таласи се изненада како су дошли и повлаче. Море је опет мирно, све од злата последњих сунчевих зрака које залази за планину.

Док лежи наузнак и башкари на песку Хана има затворене очи. Лице јој одише спокојем, према јагодицама се спуштају дуге трепавице, а мали нос изнад усана делује посебно љупко.

Посипам је ситним песком по осушеној глаткој кожи, потамнелој и са једва приметним маљам. Ћути и не помиче се, као да је заспала, срећно уснула. Песак као мливо клизи низ њене облине. Невелике и округласте груди извирују из својих скровишта и подижу се са сваким удисајем и издисајем. Онда се и сам опружим поред ње и гледам у дубину неба које је избраздано белим траговима авиона који иду на разне стране. Замишљаам како у

једном од њих и сам одлазим с Ханом некуда у свет. Негде где је много боље од овог места. Страх ме је свега што чујем и шта се изнанада почело дешавати. И нисам сам. Сви ми људи делују забринуте. Нико као да не зна шта да очекује, само осећа како се неки тешки терет надвио над њих.

Хана ипак не спава. Окреће се према и пребацује руку преко мене.

– Мој отац каже да ће бити рата – рекох пун стрепње. – Његови пријатељи кажу да говори бедастоће.

– И мој отац је забринут. И жали за пријатељима који су сада расути по новим малим државицама. Видиш да су и телефонске линије прекинуте.

– Да, синоћ није могао да назове баку у Београд. Био је очајан.

– Које глупости – закључује Хана.

Мекане сенке почињу да оматају околину. Време је да кренемо кући, јер је сунце већ одавно зашло. Стресам песак с њених ногу док она навлачи хаљину преко главе. Купимо ствари и лагано упућујемо горе према цести где нас чекају наши бицикли.

Пуштам Хану да вози прва, јер волим да гледам како јој коса лепрша, док се она лагано њише лево и десно окрећући педале како би савладала мали успон. А кад се појави низбрдица, умири се и само тако језди а коса јој личи на заставу.

16.
ПАРИЗ

Једне ноћи, док је киша немилице пљуштала, севало и грмело, неко је упорно звонио на капији с улице. Нико није ни помишљао да се дигне и отвори, али када се звоњење и даље наставило, отац је устао, узео кишобран и онако у папучамо отишао стазом према улазу. На капији су стајала два човека у кабаницама низ које се слевала киша. Баздили су на алкохол.

– Имамо позив за вас – рекао је један од њих.

– Какв позив? – упитао је отац.

– Позив за војну вежбу – одговорио је тај.

– Ви сте очито погрешили – рекао је мирно отац. – То је немогуће.

– Шта, нећеш да примиш позив?

– Не – одлучно је оговорио отац.

– А зашто, моилићу лепо? – био је упоран човек с белим папиром у руци.

– Зато што сам ја страни држављанин и ви ми не можете уручити позив за војну вежбу.

– А тако, а које државе – церекао се позивар.

– А шта се то вас тиче – одговорио је отац, окренуо леђа и оставио ту двојицу иза закључане капије.

У кући нам је испричао шта се десило. Мајка је била забринута. За њу је то била још једна непроспавана ноћ.

Пред саме немире који су настали у Југославији, још док је радио на пословима народне одбране, отац се мудро одјавио као војни обавезник у нашем граду и пријавио у месту рођења. Када је отпочело издавање нових докумената, личних карата и пасоша, свако је требало да испуни неке папире и да се определи за држављанство. Једног јутра мајка и отац су отишли на полицију да поднесу захтеве за документе, уредно су попунили све што треба. Након што је преспавао, отац се ујутро рано дигао и када га је мајка питала куда ће тако рано, одговорио је:

– Идем да повучем захтев за држављанство.

Мајка ништа није рекла, мада га је гледала мало зачуђено. Кад је на полицији рекао да повлачи захтев за документе, службеница га је опоменула речима:

– Али, знајте, ово остаје записано у вашем досјеју.

– Баш ме брига – одговорио је отац и изашао.

Након тога је добио документе сталног настанбеног странца.

Али, ујутро, након ноћне посете позивара за војну вежбу, отац је у поштанском сандучету ипак нашао онај позив који су му намеравали уручити. Узео га је цептећи од беса. Када га је показао мајци и рекао да неће ићи да му се одазове, мајка је била упорна да треба то да учини, али да ће сада и она ићи с њим. Једва је пристао на то и тако су се обоје обрели у том уреду где су позивали мушкарце за војну вежбу, с које се обично нису враћали, него су задуго остајали као мобилисана војска.

Док су чекали ред за улазак, поред њих је наишао очев добри познаник којему је отац донедавно чинио многе услуге. Тај познаник га није ни погледао, ни поздравио, али је упитао мајку шта она ту ради.

– Дошла сам да видим како се то успоставља нови државни поредак – одговорила је пркосно мајка.

– Ах, то је само позив за војну вјежбу. – одговорио је добри познаник.

Кад је отац сам ушао унутра, неки млади глобради службеник упорно је покушавао у списку да пронађе очево име. Трајало је то подуго. Онда, када га је коначно као пронашао, обратио му се речима:

– Ево, господине, треба да подигнете униформу и да се јавите на војну вежбу.

– Ја не – рекао је отац мирно, примећујући како уз прозор сав затегнут у нову униформу с пиштољем око паса стоји тај његов дојучерашњи познаник, малтене пријатељ и како га упорно посматра.

– Зашто не? – упитао је службеник.

– Зато што сам ја страни држављанин, зато што ви мене не можете мати у том списку.

Тада се дрско подигао један од присутних људи у просторији, вероватно неки по рангу највиши службеник, дрско узео очеву личну карту и запитао:

– Господине, можемо ли ми насамо мало да поразговарамо у мом уреду?

– Наравно – сасвим мирно је одговорио отац и пошао за службеником.

Када су сели, службеник је с пуно одважности узео нотес и почео постављајући разна питања да записује очеве одговоре. Очито му није било јасно како то да неко не жели личне докумнте нове државе. На крају га је питао:

– А шта су ваше праве намере?

– Да продам кућу и одем одавде.

– А куда? – питао је знатижељно службеник.

Без много размишљања, а без праве намере, отац је бубнуо прво шта му је пало напамет.

– У Париз.

Већ сутрадан у школи сви су знали како Валерија, моја мајка, с породицом сели у Париз. Наравно, мени је жао што тада нисмо одселили у Париз, јер је то била зезанција мог оца, али бих се сигурнио тешко растао од Хане, наше куће, кајсије у врту, мора... То би била велика патња.

Тада, тих година, сви смо стално били под присмотром. Наши суседи су нас стално пратили, све су о нама знали. Какво тешко време, ни сећати се не желим.

17.
ЛУЦИЈАНА

Лети, када је топло, за крмом малог рибарског чамца, Луцијана је седела и одлазила према једном удаљеном рту да лови рибу. Она је била мало старија девојка која се не знам због чега није удала, помало чудна, откачена како су многи говорили, али ми се свиђала због те своје необичности. Имала је лепо доброћудно лице и радосно ми се осмехивала када бисмо се поздравили. Њено стамено тело и поглед пун одлучности увек су ми не знам због чега уливали поверење.

Куће су нам биле у истој улици, али нешто даље једна од друге. Када би морем пролазила поред наше куће, док је држала ручицу мотора који је равномерно бректао, махнула би ми руком. Упознали смо се сасвим случајно када је пролазила обалом а ја пецао рибу седећи на једној равној стени. Застала је и дала ми неколико савета, јер сам ја тада био пецарош почетник. Није волела штап и рекла да и сама воли рболов, али да никада не пеца с њим, него из руке што је подразумевало да у њој држи само рибарски наилон.

– Тако имам бољи осећај – рекла је.

Једном сам пожелео да ме поведе са собом на пецање. Свиђало ми се то да пецам из чамца, а не с обале када би ми сваких мало удица запињала у мору. Није пристала, само се насмејала и рекла:

– То никако. То су моје рибе. Зашто да упецаш моју рибу.

– А колико кошта твоја риба? – упитао сам не размишљајући и брзоплето.

Она је то криво схватила, севнула очима и љутито ми одбрусила:

– Мангупе један! Како се усуђејеш?

Нисам одмах схватио у чему сам погрешно, а док сам заустио да још нешто кажем, Луцијана је као опржена отишла. Једва сам после изгладио ствар објашњавајући да ме је криво разумела.

Једном ми је набавила морског црва и рекла како ћу с њим сигурно имати добар улов, што се и обистинило. Донео сам кући пуну кантицу рибе што је мајку изненадило.

Вребао сам прилику када сам с Ханом да сретнем Луцијану и да је поново замолим да нас повезе до рта. Мислиуо сам да ће због ње пристати. Догодило се то једног поподнева кад смо нас двоје седели на клупи уз море, а она туда наишла.

– Луци – замолих је тада – поведи нас једном до рта. Хана би желела да иде са мном у риболов, а ја немам чамац.

Луцијана напући усне, погледа прво мене, па Хану одмеравајући је од главе до пете, мало поћута, а онда на моје изненађење пристаде.

– Добро, сутра.

Дошли смо у тачно договорено време. Луцијана је нас је дочекала седећи на крми. На њеном белом помало мршавом лицу били су исписани озбиљност и самопуздање. Након поздрава и укрцавања покренула је мотор који је почео да хропће и клизнули смо глатком површином према рту. Брзо смо промицали мало подаље од обале, дуж пешачке стазе уз само море на којој смо видели многе шетаче, а иза куће које се пењу уз брда, осунчане задњим предвечерњим сунчаним зрацима. Ускоро смо били на рогу рта и Луцијана је зауставила мотор. За мамац је опет имала морског црва, а ја сам помислио како је лако тако пецати. Имао сам у рукама рибарски штап, а онда схватио како је он овде готово непотребан. Било је довољно само спустити удицу у дубину. Луцијана је била право чудо, али ни ја нисам био лош. Ловили смо с лакоћом. Напросто је знала право место за риболов. Сви риболовци су помало љубоморни ако би им неко открио такву позицију и било ми је јасно зашто ме раније није желела да поведе. Сада је то учинила због Хане, био сам сигуран. Хана је само седела на прови и посматрала нас. Било јој је драго што у лову не заостајем за Луцијаном.

Ловили смо дуго и веома мало разговарали. У даљини смо видели назубљене планинске врхове, шумновите и стеновите. Ако смо ми ћутали и уживали у тој тишини, није свуда било тако. Иако далеко, тамо преко морске ширине, чули смо како грувају топови. Рат је беснио, мада га ми у овом делу готово и нисмо осећали. Истина, видели смо свакодневно како аутобусима униформисани људи одлазе на ратише, тихи, погнутих глава, уплашени.

– Мајчину им – рече Луцијана гледајући тамо од куда је долазило топовско грување. – Које будале. До јуче братство и јединство, а данас убија брат брата.

Ћутао сам јер и нисам знао шта бих рекао.

– На крају ће сви схватити да је рат био непотребан, јер ће нас светска аждаја ионако узети под своје – гунђала је Луцијана, а ја сам био изненађен њеним размишљањем.

Већ је била пала ноћ када је Луцијана рекла:

– Идемо, дјецо! За данас је доста.

Али, када је желела поново да покрене мотор, он је само закашљуцао.

– Не брините – рекла је Луцијана гласом који је уливао поверење. – Није то ништа. Већ ће он да се покрене.

Нешто је чачкала, поново покушавала, али без успеха.

– Можеш ли да држиш ово овдје? – упита ме дајући ми неку жицу.

– Да, могу кад хоћу – покушах да се нашалим, али она не реагова на то.

– Само ти то држи тако и не брини.

Мотор је напокон покренут и ми смо опет пловили мирним морем назад.

Још су се чули топови у даљини.

Луцијана тихо запева, а ја рекох:

– Можда не би требало певати, није време.

– Шта лупеташ, шта нам фали – брецну се Луцијана. – Увек ће бити будала и ратова.

Хана је само ћутала лица обгрнута дугом косом коју је ветар таласао, тако да нисам видео израз њеног лица. Повремено би руком макнула њен део и онда сам могао видети како ми се смеши.

Луцијана тако вешто барата чамцем и ми ускоро мирно пристајемо у лучици. Град осветљен блешти, туристи шетају, негде се чује и музика за плес, као да се недалеко од нас ништа не догађа, као да није грађански рат.

Захваљујемо се Луцијани на дивним тренуцима проведеним у риболову, а она се на крају обраћа Хани:

– Чувај овог свог ћућуриликана. Дobar је он момак.

Онда ме ћушне, не баш сасвим нежно и тако се растајемо.

Испраћам Хану кући и госпођи Сари дајем дио уловљене рибе. Има је доста, цела једна канта. Толико никада не бих уловио с обале. Она је одушевљена и не може да верује.

– Давиде! – зове – дођи да видиш ово.

Господин Хас је и сам изненађен и с неверицом гледа у канту док му објашњавамо како смо чамцем ишли до рта са Луцијаном.

– И сам би могао тако, Давиде – прекорно рече Ханина мама. – Уместо што стално буљиш у телевизор и новине и тако се излуђујеш.

Код куће и моји су изненађени. Раније сам долазио с тек неколико риба, а сада толико да их нећемо моћи појести за два или три дана. Отац с неверицом врти главом, а ја му објашњавам да је то због морског црва и због тога што смо ловили из чамца.

– А ко је та девојка? – упита ме отац. – Та Луцијана. Како се презива?

– Не знам јој презиме – одговорих.

– А где станује – био је упоран отац.

– Има кућу у близини маркета. Она што има три високе палме.

– Аха, знам. Знам јој оца. То је веома поштен човек. Отац му је био првоборац у Другом светском рату. Сигурно му је и кћерка таква.

После вечере, док с књигом лежим у кревету, кроз прозор видим како пун месец клизи према

врху брега. Ноћник дува с врхова планина и доноси освежење у подножју где су наше куће. Видим и чујем како се лишће на дрвету миче и ретке звезде попрскале су небеску куполу.

И опет чујем звук клавира. То Хана, као што је и обећала, свира сонате за мене.

18.
КАД КАЈСИЈЕ ЗРУ

Кајсија у нашем врту злати се од зрелих плодова. Толико је родила да су се неке од њених крхких гранчица поломиле. Отац жали за сваком, али и поред тога што се свакодневно трудио око ње, није ипак могао да их сачува све. Стабло је велико и здраво, а како и не би било када га он свакодневно залева и мази. Толико је воли, само што јој не тепа и прича с њом.

Берем те румене плодове у корпу и успут једем. На страни изложеној сунцу плодови су црвенкасти, попрскани деломично још црвенијим ситним пегима. Када располовим плод и избацам коштицу, зуби ми урањају у чврсто жуто месо. Прва је половина августа, време кад кајсије зру, савијених грана од тежине плодова, тако да их с лакоћом берем са земље.

Берем оне најлепше и ускоро је корпа пуна. Наменио сам их за Хану и са задовољством је носим њеној кући. Оне као да ми се осмехују из корпе и замишљам како ће се сви обрадовати кад их угледају овако злаћане.

Врата ми отвара баш Хана и када у корпи види кајсије, лице јој блесне сјајем какве су и оне. Одмах узима једну и подиже у висну очију, очито и сама очарана том лепотом. Држи је нежно и окреће са свих страна, а блажени осмејак јој не напушта образе. Па ипак, на њој тог јутра осећам нешто необично. Личи ми као да је целу ноћ плакала. Дуго смо већ заједно и нераздвојни и није ми тешко да приметим сваку промену.

– Уђи! – рече Хана и пође испред мене носећи кајсију још увек у висини очију.

У дневном боравку дочекаше ме зачудо сви седећи око стола. Нешто се очито догодило, проструја ми кроз главу. Зашто су тако сви замишљени и потиштени? Шта се то могло догодити, а да ми Хана није успела рећи? Нешто у току ноћи док смо били раздвојени.

Када одложих корпу и седох, Ханина мама Сара ми стави руку на раме, лагано потапша, а онда и помилова по коси. Окренух главу помало зачуђен и у њеним очима видех сузе.

– Шта се догодило? – не одолах да не упитам. – Шта није у реду?

Сви ћуте. Господин Давид добује прстима по столу, Ана има скрштене руке у крилу, а Ена устаје и одлази на терасу. Хана је негде иза мојих леђа и не видим је.

– Драги мој младићу – обраћа ми се господин Давид – дошло је време да се растанемо. Барем за неко време.

– Како? Зашто? – готово завапих не разумевајући.

– Видиш, синко – настави он – дошла су нека тешка и несигурна времена и ми смо сви скупа одлучили да се вратимо у Швајцарску.

– Али зашто? – узвикнух узбуђено. – Зар вам овде није лепо?

– Наравно, у томе и јесте тежина – рече госпођа Сара. – Прелепо нам је и цела ваша фамилија нам је драга, као најрођенији сте нам. Али ми не можемо поднети ову напетост ни шта носи дан, а шта ноћ. Зато смо и одлучили да се вратимо, а ако се стање поправи, брзо ћемо ми натраг.

– Рат је младићу. Ово је прави рат – закључује господин Давид. – Као да су сви одлучили да се поубијају.

– Будале – јетко процеди госпођа Сара.

Ућутах и погнух главу. Неки тешки терет притисну ми груди. Хана седе на столицу поред мене. Видех како преко њеног лица прелете сенка бола. Усне су јој подрхтавале на рубу плача а у очима језериле крупне сузе. Танке руке положила је на сто и они виртоузни прсти, бледи и бескрвни, сада су мировали. Ти разиграни прсти који су маестрално свирали и завлачили се у моју косу.

Нико задуго не рече ништа. Само смо тако седели свако са својим мислима, затегнутим као нити до пуцања.

Био сам напет и узнемирен до суза, па, ипак, нисам могао да плачем. Олуја која ми је владала у срцу приковала ме је за столицу. Нешто у мени тргало се у парчиће. Хана устаде. Ипак је ово превише за њу. Одлази до клавира, али не седа да свира, него се наслања на њега и тако дуго остаде посматрајући ме тужним, болећивим погледом.

– Када одлазите? – смогох снаге да упитам.

– За пар дана. Веома брзо – рече госпођа Сара.
– Замолићемо вас да нам причувате кућу. Оставићемо кључ. А тебе посебно да залеваш моје руже. Хоћеш ли?

Не сећам се сада шта сам одговорио. Ваљда да хоћу.

Устао сам након неког времена и пошао кући. Ко зна како сам изашао и да ли сам још шта рекао, али као у магновењу одједном сам се нашао у њиховом дворишту. Хана је пошла да ме испрати, сва у сузама. Сели смо на клупу између зеленила.

– Умрећу – шапну и намах побледи.

Загрлих је и привих уз себе. Узех потом за руку и загледах у дубину очију. Она ме је немо гледала и тихо плакала. Неутешно. Неки тешки обручи стезали су ми груди све јаче. Осећао сам како ми се у трбуху разгорева свећа за свећом. Остајао сам без

даха. Готово да нисам могао дисати. Тада сам први пут истински схватио како је то када се неко толико воли. И губи изненада. Јер Хана ће отићи, а како ћу ја без ње?

У сенци дрвета, заклоњени зеленилом, учини ми се како је и бронзана девојка на постољу у дворишту некако данас посебно тужна. У немоћи да нас утеши и сама сажаљиво гледа према нама, а десном испруженом руком као да нам маше на поздрав при растанку. Њена статуа је међу ружама које госпођа Хас толико воли и које цветају и у августу. Једна птица пева високо у гранама. Она је срећна и ништа не разуме. Птице певају и када смо срећни и тужни. И том песмом дају нам наду да ће на крају ипак све бити добро. Као да нам поручују како је свет леп, или барем да је с њима лепши.

Не могу да утешим Хану, не може ни она мене. Ми смо немоћни пред том силом која нас раздваја. И то сада када смо постали толико блиски. Она ће отићи тако далеко и ко зна колико дуго се нећемо видети. Знам да ће за њу то бити тешко као и за мене. Јер, заволела је овај наш мали град испод планине, средину, живот у кући поред мора. Мислила је како ће заувек остати у тој лепој вили, завршавати школе, свирати. Никако јој се не иде у Швајцарску у стан у коме су живели пре него су доселили овде.

Примиче се вече и на клупи је угодно након врелог августовског дана. Паучинаста тама обавија крошње високих стабала и испуњава двориште. Пали се улична расвета и одоздо из затона чује се музика. Она је весела, али смо ми тужни. Зато нам и та музика тешко пада.

Ноћ клизи нечујно преко кровова и кроз пролазе између кућа. Месец милује море прозирним пепелом светлости. То беше, чини ми се, стих једног песника, ако сам га добро запамтио. Много читам, понешто и запамтим, али не могу да се сетим чије то. Месец просипа тугу, а и далеке звезде ништа не помажу.

– Хана – кажем док још увек држим њену нежну руку. – Знам да је ово рат који кида све везе међу људима, али он није одмах ту међу нама, него негде даље. Зашто ваши желе да оду кад им не прети никаква опасност.

– Не разумеш ти то – кроз плач ми одговара. – Већина очеве фамилије је давно страдала у логорима. Те страшне приче још од свог деде отац носи целог живота у себи и на сами спомен рата, он има потребу да бежи.

– Знам, али... – не доврших.

– Ето, видиш како је вама. Сталне претње, отац ти је остао без посла, а зашто? Нико нема прави одговор.

– Истина је све то. Али и ово мора проћи – рекох и сетих се како је отац увек на опрезу и напет. Исто је и са мајком која само гризе усне и ћути. У великој бризи и неспокоју.

– Проћи ће, али када? – рече Хана. – Ово лудило одузеће нам најлепше године.

И даље је тихо плакала. Видео сам како јој сузе на месечини клизе низ лице и како их брише танким прстима. Она је лепа и кад плаче. Она је чаробна у свакој прилици. Она је права мала дамица какве се ретко сусрећу.

Седимо дуго у млакој ноћи док музика и даље допире одоздо из затона где се сада сигурно на подијуму врте многи плесачи. Небо се испунило звездама а ледени месец као да се намргодио и одозго због нечега жели да нас прекори. Можда нам жели рећи да не схватамо све тако трагично.

Не могу тако брзо да се растанем од Хане ове вечери. Схватамо обоје да нам је сваки садашњи тренутак толико драгоцен. Кад јој утиснем стидљиви дечачки пољубац на усне, њен болећиви поглед ме баца у очај. А када она мене загрли, свијајући и дуго држећи руке око врата, у том тренутку плане ми ватра у трбуху и језичци титравог бола крену кроз тело све до чела. Њена расута црна коса улива се у сенке ноћи. Лице јој је нежно и бледо, а очи бескрајно тужне.

Касније, након што се ипак растанемо, дуго сам будан у својој соби. Не може да ме успава ни шум мора, ни ноћ која је за разлику од дана пријатна. Од Ханине куће лелујаво долази звук клавира. То она свира сетне мелодије, знајући да сам будан и да их слушам.

Колико само сете има у свему што ме окружује. Ханина свирка је само повећава.

19.
РАСТАНАК

Крајем августа, у предвечерје, Хана је отпутовала у Швајцарску. Тај дан и растанак с њом био је најтежи тренутак у мом животу. У њиховом дворишту, док смо стајали сви скупа, моја и њена фамилија, мирисало је цвеће, а његове разноврсне боје прелевале су се на сунцу. У крошњама стабала певале су птице опомињући нас да су и оне ту.

Хана је пре растанка стајала као укопана на истом месту, бледа и сетног погледа. У хаљини боје мака никада ми се није учинила лепшом и љупкијом. То нежно створење као да није било свесно шта се тог тренутка стварно догађа око ње.

Откинуо сам ружу на којој је и даље сијала ноћна киша и пружио је Хани. Узела ју је с тек приметним болећивим смешком, примакла и помирисала, а слап косе обгрлио је и цвет и њено лице. Неколико тренутака касније, док ме је туга опхривала свега, она ми је са задњег седишта аута последњи пут махнула. Отац је закључао капију њихове куће која је ускоро утонула у потпуну тишину. Тада ми се учинило да је нестао део мене, онај који ми је омогућавао да дишем.

Исте те године у септембру пошао сам у гимназију. Време је текло споро. Тек тада сам схватио како заљубљенима време пролази брзо када су скупа, а ужасно споро док чекају да их угледају. А моји дани су капали споро, веома споро, јер сам стално мислио на

Хану. Због тога што је тада телефонирање било скупо, када би ми то мајка дозволила, ипак сам понекада кратко разговарао с њом. Она и њени су звали чешће и разговарали дуже. Рекли су како су се опет лепо снашли и највише распитивали за кућу. Отац се о свему бринуо као да је то његова кућа.

– Да ли мој мали зет – питала је Ханина мајка – залева моје цвеће како је обећао?

А ”њен мали зет” је то чинио са здвољством, често лутајући по њиховом дворишту загледајући у сваку ситницу. Када бих кришом од оца узео кључеве од њихове куће, одлазио сам у дневни боравак и руком прелазио по диркама клавира, завиривао у књиге на полицама, или одлазио у Ханину собу тужно посматрајући њене ствари. И, мада сам био свестан да је то немогуће, очекивао сам како ће се она сваког тренутка појавити на вратима и прекорити ме што шврљам макар и погледом по њеним стварима. Моји су често отварали прозоре на њиховој кући да се унутрашњост проветри, а ја, када бих се на тренутак заборавио, помислио бих како су се суседи вратили. Када бих схватио да то није истина, остајао бих дуго потиштен и загледан у ту лепу спратницу.

Једне сањиве јесење вечери, кад сам на тренутак био закуњао, учинило ми се да извана чујем звук клавира и као стрела истрчао сам на терасу. Не, није било никаквог таквог звука. Само је злосутно звиждао ветар у голим гранама. Капци на суседовој кући били су чврсто затворени. Уместо Хане из дворишта ми је руком махала бронзана девојка, као да жели да ме

утеши.

Писао сам дуга писма у Швајцарску и добијао иста таква. Са прелепим калиграфским Ханининим рукописом и свако с неком сетном причом. Она су ми била као реликвија. Писала је шта јој се догађа у гимназији коју је такође похађала и како не прође ни тренутак да не мисли на мене и њихову кућу. Свако је одисало и великом надом да ће се ускоро вратити.

За таквих вечери с јесени трудио сам се и сам да моја писма која пишем буду топла и посебна. Једном док сам се уском уличицом спуштао према гимназији угледах како се калдрма злати од расутог лишћа. Јесења златаста дубина испунила је тугом све око мене. Сагнух се тада и узех један лист кестена, ставих међу листове књиге и продужих даље. Истог дана послао сам га Хани у Швајцарску. Већ у следећем писму захваљивала ми се на томе и рекла како тај златасти лист виси на зиду њене собе и како је стално подсећа на ту улицу из које сам га узео.

Хана и њени нису дошли ни идуће ни следећих четири године у своју кућу. То време за мене беше дуго као један век. Само су писма и фотографје ишле тамо и амо. И телефонски позиви су постајали чешћи и дужи. Али, за мене то ништа није било довољно. Заиста, то су биле најлепше године које су пролазиле улудо. Нисам могао ни помислити на неку другу. У мојим мислима је била само Хана Хас, та крхка и прелепа девојчица с најлепшим очима на свету. Оне су ме гледале из даљине, бистре и прозирне, топле и драге.

20.
ЗВУК КЛАВИРА

Стајао сам ујутро испод округле крошње кајсије загладан у цветове густе опојности. Они су се ширили свуда околу по врту. Притајени дах који ми је до тада стајао мирно у дну плућа, одједном је почео да ми угодно надима груди. Њена круна с меком купом, кроз коју се видело чисто небо, будила је у мени посебна осећања. Одједном сам осетио неку необјашњиву унутрашњу радост, полет, јер је њено присуство деловало на сама чула необичном снагом. С пролећем се враћала животна срећа која ме испуњавала целог.

Ваздух је био влажан, није се више осећао поветарац с мора. Преподневно сунце лило је светлост по крововима кућа с одблесцима по морској површини. Над њом су кружила јата галебова и једна рибарска бродница враћала се према затону. Брзо је утихнуло тупо штектање њеног мотора, па је околина утонула у потпуни мир. Обузет радошћу опружих се по клупи, удишући пуним грудима мирисе пролећа. Сви мишићи тела били су ми затегнути и уздрхтали као жице на виолини.

Лежао сам и сањарио.

– Опет је процветала прерано – трже ме из размишљања очев глас. – Ове године још раније.

Стајао је и тренутак гледао у расцветале гране кајсије, а потом се спусти на другу клупу. Лице му је било мирно, али с траговима бола и промена које су донеле задње године. За све то време никада га нисам чуо да се нешто посебно жалио, али знам да му није било лако. Издржавао је то достојенствено. Без кукања, са сталном борбом да нам ништа не фали.

– Имам за тебе једну лепу новост – рече са једва приметним осмехом у угловима усана. – Данас поподне враћају се суседи Хас...

Поскочих и загледах му се у лице, с неверицом у то што сам чуо.

– Како? – запитах. – Како то да ја за то не знам? Хана ми није ништа јавила.

Болно и слатко ме је та вест такла у срце. Устрептах као лист на грани.

– Опрости – рече доброћудно. – Хтели смо сви скупа да те изненадимо. И она. Али, ето, ја сам ти рекао, јер знам колико ти то значи. Донели су одлуку изненада.

У том тренутку најрадије бих га загрлио од среће, али се суздржах.

– Дивно! – рекох радосно. – Враћају ли се сви скупа?

Питао сам то јер сам помислио како Хана и Ана до завршетка школске године можда ипак остају у Швајцарској. Тон мог гласа, тако страстан, кад изговорих Ханино име, ме је издао. Он се сада без устегања насмеја широм лица и потврди да се сви враћају и како зна да ће њих две школу наставити овде. Једино Ена остаје јер је тамо добила добар посао.

Капци на прозорима суседове куће су били отворени, али ми то посебно ништа није говорило, јер их је отац веома често отварао како би се кућа проветрила и сунце продрло унутра. Сада ме само копкало то како су сви, па и моја сестра Ана, а посебно Хана, успели да сачувају тајну. Схватих тада колико ме отац воли и како је прекршио свету заклетву, тајну о повратка, како би моје изненађење било потпуно. Погледах поново према кући Хасових и у том тренутку ми се и она учини некако свечаном и радосном, као да је и сама била срећна због сусрета са суседима.

– Знам колико ти Хана значи – рече отац. – Зато, немој никоме рећи да сам ти ово открио. Покушај одглумити да ништа не знаш.

Осетио сам како црвеним. Насмешио сам се стидљивим и радосним осмехом. Знао сам да је отац све разумео. Он ме затим оставља самог и удаљује се према кући.

Остајем и даље на клупи, широм отворених очију, мислећи на Хану. Блештава, црвеним ивицама обрубљена кугла је високо на небу. И звукови су се ускомешали око мене, јер је дан живнуо. Узбуђен сам и не знам шта бих са собом. Устајем и шетам, одлазим до доњег зида према мору, гледам према Ханиној кући и, чини ми се, како ће сваког часа да ми махне с терасе. Сав сам устрептао и узбуђен. Мислим како се сада вози према мени и колико је километара далеко. Како ли сада стварно изгледа и поред свих форографија које сам добио? Колико је порасла у висину? Шта се све променило код ње?

Тог поподва сам био ван себе. Само сам тумарао околу и погледима пратио улицу, непрестано ишчекујући када ће се пред суседовом кућом појавити аутомобил. Ана као да је наслутила нешто, али је и даље глумила невинашце и није ми откривала ту њихову тајну коју је мој отац прекршио. Жене као да имају неко шесто чуло и могу да прочитају и оно што је нечитљиво. Или се са мог лица могло прочитати све, баш све.

Минута ми је трајала као година. Могао сам осетити како ми срце лупа као чекић.

У рано поподне, док сам снивао над модрином мора, жељно очекујући тренутак сусрета, коначно сам угледао како се пред суседовом кућом зауставља ауто. Излазимо сви да дочекамо драге пријатеље, док моји широко осмехнути зуре у мене. Не-

вешто глумим изненађење, онолико колико ми то полази за руком. Поздрављамо се редом. Ја с Ханом последњи.

– Хана – оте ми се један уздах као после плача – коначно си се вратила.

– Јесам – одговори она дрхтаво. – Надам се заувек.

Не могу да верујем да се заиста налази преда мнош. Видех да су јој очи исуњене сузама радосницама и да су блиставо сјајне.

Грли ме прелепим рукама које су веома меке, стежући као клештима. И ја њу и тако загрљени остајемо тренутак. Сви нас гледају, али ми као да више немамо стида и не видимо никога. Творимо један невини загрљај и пољубац, чист као суза, дечији.

С изразом који је једва био осмех примећујем сузу у очима госпође Саре. Гледала ме је право у очи.

– Је ли мој мали зет одржао обећање за моје руже? – рече грлећи нас обоје. Чини ми се како је она још увек млада и кокетна жена. На њој као да се ништа није променило за ових четири године.

Хана је још лепша него што је била. Узано лице, дуга коса, исти прћаст нос, велике бистре очи боје маслине, са светлוצавим сјајем воде. У хаљини боје наранџе, складних покрета руку и дугим ногама, као да се издужила. Делује ми зрелије и озбиљније.

Дражестан осмејак задовољства титра јој на лицу уз неизоставне врло уочљиве јамице које се појаве близу усана.

Уносимо ствари из аутомобила у кућу. Приметих како низ образе госпође Саре клизе сузе. Обрве су јој извијене и подрхтавају као у детета. Господин Давид је озбиљан и смирен, како и доличи једном зрелом мушкарцу. Ана је већ отрчала у своју собу.

Ни приметили нисмо када се спустио сумрак. Док моји са суседима седе за великим столом, пију и разговарају, Хана и ја смо у њеној соби. Признајем јој како сам чезнуо за њеним повратком и како сам често док смо проветравали кућу стајао у њеној соби. Не замера ми, само се смешка и додирује ми меку косу. Светло на укључује. Месечина је, пролазећи кроз беличасту чипку завеса, ублажавала сумрак у дну собе.

***

Док крај прозора седим у својој соби непрестано мислим на Хану. Толико сам срећан због њеног повратка да једва чекам јутро. Испод крупно озвезданог неба послушкујем мрморење мора утонулог у ноћ које очарава душу. Осећам лагани ветар и кроз отворено окно гледам горе како над земљом плови сетни месец. Он светлошћу залива унутрашњост просторије.

Кротка на месечини је и кућа Хасових, осветљена и живнула.

Опет кроз ноћ чујем звук клавира, а одмах потом и виолине. То сигурно Хана и Ана желе и на тај начин да ме поздраве.

Као некада.

Белешка о ијсицу

ЈОВИЦА ЂУРЂИЋ рођен је 1949. у Глоговици, у близини Дервенте и Добоја, Република Српска. Објавио је више књига песама и прозе, од којих су намењене деци:

САНАК СКЛОПИОЧИЋ, приче за децу, *Ојокар Кершовани*, Ријека, 1983.,

КАКО ВОЛИМ АНУ, песме за децу, *Издавачки центар Ријека*, 1983.,

ЖИРАФА ЖЕРАЛДИНА, песме за децу, прво издање *Ars Poetica*, Београд, 2005., а друго 2006. године,

СИМОНИНЕ ОЧИ, приче за децу, прво издање, *Bookland*, Београд, 2006., друго издање *Ars Poetica*, Београд, 2006. године,

ЛЕПО ЈЕ БИТИ КОД КУЋЕ, песме за децу, *Bookland*, Београд, 2008., друго издање *Ars Poetica*, Београд, 2008.

КАЛИНА И МОРСКИ КОЊИЦ, приче за децу, *Ars Poetica*, Београд, 2010.

ЛЕТО БЕЗ ВЕРОНИКЕ, приче и песме за децу, *Bookland*, Београд, 2011 и

УКУС ПРВИХ ПОЉУБАЦА, роман за децу, *Bookland*, Београд, 2014.

Двоструки је добитник награде „Drago Gervais” (Жерве) Ријека. Добитник је и Златне значке Културно-просветне заједнице Србије, као и других награда на разним конкурсима и такмичењима. Заступљен је у многим антологијама и изборима поезије.

poezija@mac.com   www.jovicadjurdjic.com

САДРЖАЈ

1.
Пролеће 7
2.
Жеља звана кућа /13
3.
Остварење сна /21
4.
Усељење / 27
5.
Мој нови град / 35
6.
Девојчица маслинастих очију /41
7.
Чуда ипак постоје /51
8.
Посета / 63
9.
Нестрпљење / 73
10.
Вече испод оцвале липе /81

11.
Пољубац /91
  12.
Одговор који сам чекао /101
  13.
Мала љубавна прича /111
  14.
Почетак грађанског рата /117
  15.
Страх /127
  16.
Париз/ 133
  17.
Луцијана/139
  18.
Кад кајсије зру / 147
  19.
Растанак/155
  20.
Звук клавира /159
- Белешка о њисцу /167*

Библиотека ХИТ

*

ЈОВИЦА ЂУРЂИЋ
КАЈСИЈЕ ЗА ХАНУ

*

Издавач

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ ЗА ДЕЦУ

BOOKLAND

БЕОГРАД, Пожешка 83 А/П
ТЕЛ/ФАХ 3570-975, 3573-643
3573-682 и 063/8923-299
e-mail: bookland@sbb.rs
www.bookland.rs

*

За издавача

РАДОМИР РАДОВАНАЦ
ДИРЕКТОР И ГЛАВНИ УРЕДНИК

*

Насловна сѝрана

АНА ГРИГОРЈЕВ

*

Лекѝор

РАНКО ПАВЛОВИЋ

*

Технички уредник

СНЕЖАНА НЕЦИЋ

*

Тираж

1000 примерака

*

Београд

2015.

*

ISBN 978-86-7182-569-6

*

Шѝамѝа

ТЕРЦИЈА, БОР

CIP - Каталогизација у публикацији Народна
библиотека Србије, Београд

821.163.41-93-31

ЂУРЂИЋ, Јовица, 1949-
Кајсије за Хану / Јовица Ђурђић. - Београд Bookland,
2015 (Бор:
Терција). - 167 стр.: ауторова слика ; 20 см.
-(Библиотека Хит / [Bookland])

Тираж 1.000. - Белешка о писцу: стр. 167.

ISBN 978-86-7182-569-6

COBISS.SR-ID 217410572